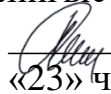

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова
Філологічний факультет

Кафедра прикладної лінгвістики

«Допущена до захисту»

Завідувач кафедри прикладної
лінгвістики

 Ніна ФІЛІПОВА
«23» червня 2026 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

на тему:

Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Методика формування соціокультурної компетенції засобами соцмереж у старшій школі»

**Creating the electronic manual on the English teaching methodology:
“Methodology of forming socio-cultural competence using social networks in high school”**

Виконав: студентка групи 4721

Галузі знань 03 Гуманітарні науки
Спеціальності 035 Філологія за
спеціалізацією 035.10 Прикладна
лінгвістика

 Зелінська Анастасія Ігорівна

Керівник роботи: Старший викладач,

доцент НУК

 Мочалова Наталія Степанівна

Миколаїв – 2026 р.

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ АДМІРАЛА
МАКАРОВА

ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра прикладної лінгвістики

Спеціальність 035 Філологія за спеціалізацією 035.10 Прикладна лінгвістика

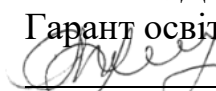
Галузі знань 03 Гуманітарні науки

Освітня програма ПРИКЛАДНА ЛІНГВІСТИКА

Першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Гарант освітньої програми

 Ольга ДАНИЛЬЧУК

«23» червня 2026 р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Студентці _____ Зелінській Анастасії Ігорівни _____

1. Тема роботи: Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Методика формування соціокультурної компетенції засобами соцмереж у старшій школі» // Creation of an electronic manual on the English teaching methodology: “Methodology of forming socio-cultural competence using social networks in high school”

Керівник роботи Мочалова Наталія Степанівна, старший викладач кафедри прикладної лінгвістики, доцент НУК

Затверджені наказом ректора № 216-УЧ від «03» березня 2026 року

2. Термін подання роботи: «_____» червня 2026 року.

3. Вихідні дані по роботі: Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Методика формування соціокультурної компетенції засобами соцмереж у старшій школі» / А. І. Зелінська // НУК. – Миколаїв : 2026. 100 – С.

4. Перелік питань, що підлягають розробці (найменування розділів)

- 1) Теоретичні основи поняття соціокультурної компетентності учнів старших класів на уроках англійської мови.
- 2) Визначення рівня соціокультурної компетентності у старших класах.
- 3) Створення електронного посібника з формування соціокультурної компетентності.

5. Перелік презентаційних матеріалів: презентаційний файл: Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Методика формування соціокультурної компетенції засобами соцмереж у старшій школі»

(складається з 20 слайдів, містить 2 схеми); демонстраційний файл з прикладною розробкою електронного посібника: <https://sites.google.com/view/sociolearnst>

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	Мочалова Н.С., ст. викладач, доцент НУК	10.09.25	10.12.25
2	Мочалова Н.С., ст. викладач, доцент НУК	20.12.25	10.03.26
3	Мочалова Н.С., ст. викладач, доцент НУК	10.02.26	10.05.26

7. Дата видачі завдання «10» вересня 2025 року.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

Номер	Назва етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір і теми випускної кваліфікаційної роботи, укладання бібліографії за обраною темою; опрацювання наукової і навчальної літератури за обраною темою	04.09.2025	виконано
2.	Укладання плану-проспекту роботи.	15.09.25	виконано
3.	Збирання, аналіз, систематизація фактичного матеріалу до досліджуваної теми	15.10.25	виконано
4.	Написання тексту «Вступу»	30.10.25	виконано
5.	Написання тексту 1 розділу	15.12.25	виконано
6.	Написання тексту 2 розділу	01.03.26	виконано
7.	Написання тексту 3 розділу і загальних «Висновків»	01.05.26	виконано
8.	Подання чернетки повного тексту роботи керівникові. Доопрацювання тексту роботи згідно з зауваженнями керівника	15.05.26	виконано
9.	Попередній захист випускної кваліфікаційної роботи	08.06.26	виконано
10.	Доопрацювання повного тексту, подання оформленої за чинними вимогами випускної кваліфікаційної роботи на кафедру прикладної лінгвістики	15.06.26	виконано
11.	Отримання відгуку керівника	17.06.26	виконано
12.	Отримання рецензії	17.06.26	виконано
13.	Подання повного пакету документів, що супроводжують дипломну роботу	17.06.26	виконано

14.	Отримання допуску випускної кваліфікаційної роботи до захисту	18.06.26	виконано
-----	---	----------	----------

Студент

(підпис)

Анастасія ЗЕЛІНСЬКА
(ім'я, прізвище)

Керівник роботи

(підпис)

Наталія МОЧАЛОВА
(ім'я, прізвище)

АНОТАЦІЯ

Зелінська А.І. Створення електронного посібника з методики викладання англійської мови: «Методика формування соціокультурної компетенції засобами соцмереж у старшій школі»

Дипломна робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичній розробці комплексу вправ для формування соціокультурної компетентності учнів старших класів засобами автентичного контенту соціальних мереж. Основною метою дослідження є виявлення прагматичного дефіциту українських старшокласників у галузі соціолінгвістичної компетентності та розробка методичного інструментарію для його усунення відповідно до дескрипторів CEFR рівнів B1-B2. У роботі здійснено порівняльний аналіз чинних засобів навчання, проведено діагностичне онлайн-опитування 50 учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл України та зіставлено його результати з міжнародними стандартами мовної освіти.

На основі виявлених дефіцитів розроблено комплекс із п'яти тем, інтерактивні вправи яких побудовані за моделлю PPP (Presentation - Practice - Production) та за допомогою інтегрованих з автентичним контентом платформ YouTube, TikTok і Threads. Практичним результатом роботи є також інтерактивна навчальна платформа SocioLearn, розроблена як цифровий інструмент для реалізації вправ у навчальному процесі.

Ключові слова: соціокультурна компетентність, соціальні мережі, старша школа, англійська мова, CEFR, автентичний контент.

ABSTRACT

Zelinska A.I. Creation of an electronic manual on the English teaching methodology: “Methodology of forming socio-cultural competence using social networks in high school”

The diploma work is devoted to the theoretical justification and practical development of a set of exercises aimed at forming the socio-cultural competence of

high school students through authentic social media content. The main goal of the research is to identify the pragmatic deficit of Ukrainian senior students in the field of sociolinguistic competence and to develop methodological tools to address it in accordance with the CEFR descriptors for levels B1-B2. The study includes a comparative analysis of current teaching materials, a diagnostic online survey of 50 students in grades 10-11 from Ukrainian high schools, and a correlation of the results with international language education standards.

Based on the identified deficits, a set of five interactive exercises was developed following the PPP model (Presentation – Practice – Production) and integrated with authentic content from YouTube, TikTok and Threads platforms. The practical outcome of the work also includes the interactive learning platform SocioLearn, designed as a digital tool for implementing the exercises in the educational process.

Keywords: socio-cultural competence, social media, high school, English language, CEFR, authentic content.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	8
ВСТУП.....	9
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	14
1.1. Поняття соціокультурної компетентності у сучасній методиці викладання іноземних мов.....	14
1.2. Психологічні особливості старшокласників та їх вплив на формування соціокультурної компетентності.....	17
1.3. Сучасні методи, прийоми та засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови.....	24
1.4. Етапи та способи формування соціокультурної компетентності.....	28
РОЗДІЛ 2. ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТАРШИХ КЛАСАХ.....	36
2.1. Критерії та компоненти соціокультурної компетентності учнів старшої школи.....	36
2.2. Аналіз рівня соціокультурної компетентності старшокласників у школах.....	41
2.3. Зіставлення емпіричних результатів дослідження з дескрипторами соціолінгвістичної компетентності Ради Європи (CEFR).....	47
2.4. Комплекс вправ для розвитку соціокультурної компетентності старшокласників засобами соціальних мереж.....	50
РОЗДІЛ 3. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА З ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	56
3.1. Структура та технічні особливості створення електронного посібника.....	56

3.2. Рекомендації щодо використання електронного посібника в освітньому процесі.....	60
ВИСНОВКИ	63
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	66
ДОДАТКИ	
Додаток А.....	70
Додаток Б.....	78
Додаток В.....	96
Додаток Г.....	100

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

СКК — соціокультурна компетентність

CEFR — Common European Framework of Reference for Languages

ВСТУП

Інтеграція України в європейський освітній простір, а також стрімкий розвиток цифрових технологій зумовлюють необхідність модернізації підходів до навчання іноземних мов у закладах загальної середньої освіти. Сучасний етап мовної освіти вимагає від випускника старшої школи не просто володіння граматичними правилами чи певним лексичним запасом, а здатності до ефективної міжкультурної комунікації в реальних життєвих ситуаціях. У цьому контексті особливого значення набуває формування соціокультурної компетентності, яка передбачає розуміння національно-культурних особливостей країн, мова яких вивчається, їхніх традицій, мовленнєвого етикету та соціолінгвістичних норм.

Згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти та орієнтирами Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR), на етапі профільної школи (10-11 класи) учні мають досягти рівнів B1-B2. Це передбачає здатність гнучко реагувати на соціокультурні зміни, розпізнавати підтекст, іронію, культурні конотації та впевнено почуватися у формотворчому іншомовному середовищі. Попри наявність якісних вітчизняних та автентичних підручників, динаміка розвитку живої англійської мови часто випереджає друковані видання, що призводить до виникнення прагматичних та соціокультурних дефіцитів у старшокласників.

Найбільш релевантним та емоційно привабливим джерелом сучасної автентичної мови для сучасної молоді є соціальні мережі. Наразі вони дають підліткам актуальний соціокультурний контент, живі мовленнєві тренди та відображають реальний побут і менталітет носіїв мови. Використання цього ресурсу дозволяє розв'язати проблему браку штучного іншомовного середовища та значно підвищити мотивацію старшокласників, враховуючи їхні психологічні особливості. Водночас методика інтеграції такого контенту в освітній процес залишається недостатньо теоретично обґрунтованою та практично розробленою.

Учні старших класів, попри достатній рівень володіння мовними структурами, все ще мають комунікативні бар'єри, непорозуміння і психологічну неготовність до справжньої міжкультурної взаємодії. Традиційні підручники та методики не забезпечують належного рівня соціокультурної обізнаності, оскільки переважно оперують штучно створеними текстами та застарілими мовленнєвими зразками, ігноруючи при цьому автентичне мовне середовище, де функціонує сучасна англійська мова.

Необхідність аналізу методів та прийомів формування соціокультурної компетентності у старшокласників та потреба інноваційного комплексу вправ, що інтегрує автентичний цифровий контент у процес навчання в школах зумовлює **актуальність обраної теми.**

Об'єктом дослідження є процес формування соціокультурної компетентності учнів старшої школи на уроках англійської мови.

Предметом дослідження є методичні умови та засоби формування соціокультурної компетентності старшокласників з використанням автентичного контенту соціальних мереж відповідно до дескрипторів CEFR.

Матеріалом дослідження стали: дескриптори соціолінгвістичної компетентності Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR) для рівнів B1-B2; підручники для 11 класу «English 11» (О. Карпюк) та автентичний навчальний комплекс «Focus 4» (Pearson); результати анонімного діагностичного онлайн-опитування 50 учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл України; а також автентичний відеоконтент платформ YouTube, TikTok та Threads, покладений в основу розроблених вправ.

Метою дослідження є розробка електронного посібника для формування соціокультурної компетентності учнів старших класів засобами автентичного контенту соціальних мереж, що відповідає вимогам CEFR.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань дослідження:**

1. Розкрити сутність та структуру поняття соціокультурної компетентності у сучасній методиці викладання іноземних мов на основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури.
2. Охарактеризувати психологічні особливості старшокласників та визначити їхній вплив на процес формування соціокультурної компетентності.
3. Проаналізувати сучасні методи, прийоми та засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови.
4. Здійснити порівняльний аналіз чинних засобів навчання (підручник О. Карпюк «English 11» та автентичний комплекс «Focus 4») за критерієм соціокультурного складника.
5. Провести діагностичне дослідження рівня сформованості соціокультурної компетентності старшокласників та зіставити отримані результати з дескрипторами CEFR.
6. Розробити та описати комплекс вправ для формування соціокультурної компетентності учнів старшої школи засобами соціальних мереж.
7. Укласти електронний посібник для навчання англійської мови.

Для досягнення мети та вирішення поставлених завдань використано комплекс наступних **методів дослідження**:

- *теоретичні*: аналіз науково-методичної літератури та нормативних документів (CEFR) для визначення ключових понять;
- *емпіричні*: порівняльний контент-аналіз навчальних посібників за допомогою кількісно-якісного порівняння вправ у підручниках О. Карпюк та «Focus 4»;
- *діагностичні*: анкетування (анонімне онлайн-опитування 50 учнів 10-11 класів) із використанням практичних кейсів та відкритих питань;
- *методи обробки даних*: кількісний та якісний аналіз (інтерпретація письмових відгуків респондентів);

– *методичного моделювання*: розробка авторської системи вправ із дотриманням моделі «презентація-практика-продукція» (англ. PPP approach).

Теоретична цінність дослідження полягає в уточненні та систематизації поняття соціокультурної компетентності у контексті навчання англійської мови в старшій школі; у визначенні психолого-вікових чинників, що впливають на її формування; а також у теоретичному обґрунтуванні доцільності використання автентичного контенту соціальних мереж як засобу навчання відповідно до дескрипторів CEFR рівнів B1-B2.

Практичне значення дослідження визначається тим, що розроблений комплекс вправ та електронний посібник можуть бути безпосередньо використані вчителями англійської мови в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти. Матеріали дослідження є доцільними для застосування під час підготовки до уроків, організації самостійної роботи учнів 10-11 класів, а також можуть бути основою для подальших методичних розробок у сфері цифрової іншомовної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи висвітлені в наступних статтях:

1. Зелінська А.І. Методична система та етапи формування соціокультурної компетентності старшокласників засобами автентичного контенту // Прикладна лінгвістика – 2026: проблеми і рішення : матеріали ХХІІ всеукр. наук.-метод. конференції молодих науковців / відп. за вип. Н. М. Філіппова. – Миколаїв : НУК, 2026. – С. 47–49.

2. Зелінська А.І. Соціокультурна компетентність у контексті вікових особливостей та когнітивних стратегій сучасних старшокласників // Актуальні напрями досліджень молодих учених в іншомовному просторі : зб. матеріалів ХІІІ Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, магістрів, аспірантів (Житомир, 23 квітня 2026 р.). – Житомир : Житомирська політехніка, 2026. – С. 31–33.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів (перший розділ містить три підрозділи, другий – чотири підрозділи, третій – два підрозділи), висновків, списку використаних джерел (35 позицій) та трьох додатків. У першому розділі розглядаються теоретичні основи поняття соціокультурної компетентності, психологічні особливості старшокласників та сучасні методи її формування. Другий розділ присвячений емпіричному дослідженню рівня соціокультурної компетентності старшокласників, аналізу його результатів та розробці практичного комплексу вправ із використанням соціальних мереж. Третій розділ містить опис створення інтерактивного посібника для учнів старших класів. Повний обсяг роботи 100 сторінок, із них основного тексту 53 сторінки.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОНЯТТЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1 Поняття соціокультурної компетентності у сучасній методиці викладання іноземних мов

Відповідно до положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR), соціокультурна компетентність розглядається як фундаментальний складник здатності людини до ефективної міжкультурної комунікації. Цей процес передбачає не лише оволодіння мовною системою, а й розвиток соціокультурної та міжкультурної компетентностей. Така компетентність базується на глибокому знанні соціуму та культури спільноти, адже вивчення мови включає знання соціокультурних особливостей країни, норм поведінки, цінностей, традицій і моделей взаємодії, які формують краще розуміння іншомовної спільноти та забезпечують адекватну участь у комунікативних ситуаціях різних сфер життя.

Оскільки мова за своєю природою є соціокультурним феноменом, Рада Європи наголошує на важливості вивчення не лише граматичних структур, а й контексту їхнього функціонування. Таким чином, соціокультурні знання охоплюють широкий спектр аспектів життя суспільства: від повсякденних звичок, умов праці та дозвілля до складних систем цінностей, вірувань і табу. Важливою складовою є розуміння соціальних конвенцій, що регулюють правила гостинності та етикету, а також знання паралінгвістичних особливостей, як-от специфічних жестів чи дистанції при спілкуванні. Соціолінгвістична компетентність посідає важливе місце у межах цього підходу, адже відповідає за адекватність вибору мовних засобів залежно від ситуації. Це передбачає вільне оперування лінгвістичними маркерами соціальних відносин, правильний вибір реєстру мовлення та розуміння діалектологічних відмінностей.

Сучасна методика, згідно з настановами Ради Європи, визначає соціокультурну компетентність як динамічну характеристику. Якщо на початкових рівнях достатньо володіти нейтральним регістром та базовими правилами ввічливості, то, починаючи з рівня B2, від учня вимагається здатність розпізнавати соціокультурні ключі та діяти відповідно до них. На найвищих рівнях (C1-C2) ця компетентність передбачає повну інтеграцію в мовне середовище, що включає розуміння іронії, ідіоматичних виразів та прихованих культурних алюзій.

Можемо зробити висновок, що згідно з концепцією Ради Європи, соціокультурна компетентність є запорукою успішної міжкультурної комунікації, що дозволяє мовцеві уникати непорозумінь та ефективно взаємодіяти в іншомовному середовищі. Для глибокого розуміння її суті варто проаналізувати ключові підходи, починаючи від еволюційних витоків терміна у світовій науці.

Фундаментальні ідеї, що лягли в основу сучасних Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти, були закладені ще у 70-х роках ХХ століття Д. Хаймзом. У своїй знаковій праці "*On Communicative Competence*" (1972) він довів, що знання лише граматичних правил недостатньо для реального спілкування. Хаймз першим обґрунтував, що мовець повинен володіти не просто мовною, а комунікативною компетентністю, яка включає здатність використовувати мову залежно від контексту, статусу учасників та мети спілкування: «Існують правила вживання, без яких правила граматики були б марними. Так само як дитина засвоює ці правила, так і особа, яка володіє мовою, набуває знання про те, коли говорити, коли ні, а також про що говорити, з ким, коли, де і в який спосіб» [31, с. 278]. Ми притримуємось думки, що ця теза стала базою для формування сучасного розуміння соціокультурної компетентності, адже Хаймз заклав теоретичний базис доречності мовлення, тоді як Рада Європи у своїх

рекомендаціях фактично перетворила ці ідеї на конкретний перелік соціокультурних параметрів.

В українській методичній школі ці світові тенденції адаптуються до національних реалій. Глибоке дослідження соціокультурного аспекту проводить Т. Фоменко, яка конкретизує зміст цієї компетентності для навчального процесу у своїй праці «Визначення поняття “соціокультурна компетентність” у сучасній парадигмі вищої освіти». Авторка стверджує: «Соціокультурна компетенція розглядається як складне утворення, що охоплює знання про національно-культурні особливості країни, мова якої вивчається, мовленнєву поведінку в типових ситуаціях спілкування та навички вибору доречних мовних засобів» [20, с. 152].

У підході Т. Фоменко соціокультурна компетенція постає як синтез теоретичних знань та практичних умінь. Науковиця чітко розмежовує інформаційну складову (знання реалій) та поведінкову (навички вибору засобів). Це визначення демонструє, що соціокультурний розвиток студента не обмежується лише розширенням світогляду, а безпосередньо впливає на його здатність адекватно діяти у типових ситуаціях іншомовного спілкування.

Глибокий аналіз структури мовленнєвої підготовки серед українських науковців також здійснює І. Кушнір, яка виділяє соціокультурну компетентність як критично важливий елемент у професійній підготовці іноземних студентів. На думку дослідниці, цей складник не є ізольованим, а виступає інтегративним чинником, що забезпечує не лише знання лінгвістичних форм, а й готовність особистості до адекватної взаємодії в іншомовному середовищі. У своїх працях І. Кушнір зазначає: «Соціокультурна компетентність – це комплексна якісна характеристика міжкультурної мовної особистості учнів, результативний змістовний блок, сформований через знання не тільки рідної, але й інших культур, вміння застосовувати свої знання у процесі міжкультурної комунікації, поведінковій реакції в умовах міжкультурного спілкування, досвід міжкультурного

спілкування, толерантне ставлення до представників інших культур. Тобто соціокультурна компетентність – це вміння обрати потрібний рівень мовного етикету, доречний у конкретній ситуації спілкування, залежно від соціального статусу співрозмовника» [12, с. 55].

Ми загалом поділяємо позицію науковиці щодо інтегративного характеру соціокультурної компетентності, однак вважаємо, що запропоноване визначення дещо звужує її зміст, тим самим наголошуючи на виборі рівня мовного етикету. На нашу думку, соціокультурна компетентність не обмежується ситуативною доречністю мовлення, а передбачає здатність особистості до критичного осмислення культурних відмінностей і свідомої побудови міжкультурного діалогу. Детальніше це питання буде розглянуто в наступних розділах цього дослідження.

Отже, зіставлення положень Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти та наукових здобутків І. Кушнір дозволяє стверджувати, що в сучасній методиці соціокультурна компетентність розглядається не просто як набір фонових знань про країну, а як динамічна характеристика «міжкультурної мовної особистості». Спільним у цих підходах є визнання того, що успішна комунікація неможлива без урахування контексту функціонування мови, адже соціолінгвістична влучність поєднується з розумінням культурних кодів. Проте, якщо Рада Європи робить акцент на функціональних аспектах, то в концепції І. Кушнір цей підхід поглиблюється через особистісний вимір. Дослідниця розглядає соціокультурну компетентність як комплексний блок, що включає не лише знання та вміння, а й психологічну готовність до діалогу культур, досвід спілкування та, що особливо важливо, толерантне ставлення до іншомовних цінностей.

1.2 Психологічні особливості старшокласників та їхній вплив на формування соціокультурної компетентності

Ефективність формування соціокультурної компетентності (СКК) безпосередньо залежить від урахування специфіки раннього юнацького віку (15-17 років), який у сучасній психології визначається як період інтенсивного соціального самовизначення. Таким чином, саме цей вік є найбільш сприятливим для формування соціокультурних установок засобами іноземної мови. Відповідно, будь-які вікові зміни напряду впливають на процес засвоєння соціокультурних норм.

Важливим психологічним новоутворенням старшокласника є прагнення до афіліації, тобто гостра потреба бути «прийнятим» у певну референтну групу. У цей період у підлітка відбувається докорінна зміна системи цінностей, де дорослий (вчитель чи один із батьків) втрачає роль головного орієнтира, а на передній план виходить одноліток. Авторитет однокласників і друзів стає домінантним, а соціальне схвалення всередині групи є головним критерієм успішності для учня. Ця особливість є стимулом для формування соціокультурної компетентності, оскільки саме в межах групової взаємодії старшокласники активно засвоюють моделі соціальної поведінки, норми комунікативної етики та культурно зумовлені способи мовленнєвої взаємодії. Цю думку підтверджує і М. Й. Варій, він наголошує, що у старшому підлітковому віці провідною діяльністю стає інтимно-особистісне спілкування з однолітками, яке виконує функцію соціального моделювання та засвоєння норм групової поведінки [4, с. 214]. Отже, груповий контекст є потужним каталізатором соціокультурного розвитку старшокласника.

Орієнтація на референтну групу значно підсилює мотивацію учнів до опанування соціокультурних знань, адже прийняття групою безпосередньо пов'язано з умінням адекватно діяти в типових ситуаціях міжособистісного спілкування. У контексті уроків англійської мови це проявляється через прагнення володіти «мовою глобального підлітка». Знання англійського сленгу, актуальних мемів та соціокультурних кодів (наприклад, розуміння

трендів англomовного TikTok чи YouTube) стає для учня способом соціального виживання та прийняття у середовищі однолітків. З одного боку, так учні швидше засвоюють автентичні мовні моделі і активніше включаються в комунікативну діяльність, адже бажання «бути своїм» значно стимулює адаптивність підлітків. З іншого боку, надмірна орієнтація на стандарти однолітків може звужувати спектр мовного розвитку. Відтак, існує ризик гіперфіксації на сленговому та розмовному регістрах, а академічні норми мови можуть залишатися поза увагою підлітків, якщо всередині колективу вони не вважаються «модними» чи важливими.

Окрім цього, потреба у схваленні іноді знижує критичність сприйняття культурних явищ. Поширена практика, коли учні можуть механічно копіювати мовні та поведінкові сценарії без глибокого розуміння їхнього соціокультурного контексту. У крайніх випадках це призводить до формування поверхневої та фрагментарної соціокультурної компетентності. У таких ситуаціях, учні здобувають лише часткові й уривчасті знання про культуру та мовні норми англomовного середовища, адже вони можуть опановувати сленг і меми поверхово, але без розуміння, коли і як доречно застосовувати ці мовні форми у різних комунікативних ситуаціях. Через це зникає розвиток глибокого міжкультурного бачення.

Паралельно із цим, кожен старшокласник прагне продемонструвати свої здібності, знання чи соціальну «крутість» перед однолітками. Е. Еріксон розглядає це як центральний процес для юнацького віку: «Головним завданням цього етапу є формування стійкого відчуття власної ідентичності і розуміння того, ким я є і яке місце займаю серед інших» [30, с. 33]. Підліток також активно прагне реалізувати потребу в самоствердженні та утвердженні власної «дорослої» позиції, однак обмеженість психічної зрілості та життєвого досвіду часто ускладнює повноцінне досягнення цієї мети. У психологічному аспекті це явище є виявом процесу індивідуалізації, тобто прагненням індивіда виділитися на тлі групи та підкреслити власну автономність й високий статус.

Поширені способи закрити цю потребу реалізуються через зовнішній вигляд учня, шкідливі звички (як результат наслідування поведінки дорослих), володіння ексклюзивною інформацією, небанальні хобі або специфічний стиль мовлення. У період старшої школи підлітку важливо отримати підтвердження від своєї «зграї» про те, що він особливий і, можливо, навіть знає те, чого не знають інші.

На уроках іноземної мови це бажання «бути особливим» стає потужним паливом для формування соціокультурної компетентності, яка тут виступає не як обов'язок, а як можливість виділитись у класі. Учень, який знає, чому його улюблений блогер з Британії не скаже «Raining cats and dogs» (як написано в підручнику), відчуває себе інтелектуальним лідером, оскільки він знає, що ідіома вважається «не модною» серед однолітків, доки інші активно вживають її на уроках англійської. Таким чином, учень може виділитись серед групи, адже володіє знаннями, недоступним більшості. Інші знання культурних тонкощів, володіння автентичною вимовою або здатність розуміти гру слів в оригіналі також сприймаються підлітком як щось «престижне», що дає відчуття соціальної переваги та причетності до сучасного контексту англomовного світу, а це значно підвищує його авторитет у колі однолітків. Так з'являється потужна внутрішня мотивація до навчання, де СКК стає інструментом самовираження та вибудовування образу успішної, глобалізованої особистості.

Проте є такий негативний аспект як надмірна концентрація на власному «Я», що стає бар'єром для розвитку емпатії учня та міжкультурної толерантності. Загалом, образ «Я» є періодом активних змін у самоідентичності підлітка, адже критично важливим для нього є уявлення про себе та своє місце у світі. Відтак у деяких випадках фокус учня зміщується з реального розвитку особистості на підтримання бажаного іміджу, що може гальмувати формування повноцінної соціокультурної компетентності. Як зазначає Л. Чорна: «рольова ідентичність старшокласника є динамічним

утворенням, що перебуває у постійній взаємодії із соціальним середовищем і визначає характер засвоєння культурних норм та моделей поведінки» [22, с. 54]. Отже, надмірна фіксація на власному іміджі може суттєво звужувати міжкультурне сприйняття учня.

Особливо актуальною наразі є проблема з когнітивними викликами учнів і поширенням «кліпового мислення». О. А. Жукова, В. О. Павлов, А. М. Лукіяничук та О. П. Яковліва у своєму дослідженні «Психолого-педагогічний аналіз кліпового мислення як феномена сучасності» наголошують: «Кліпове мислення характеризується фрагментарністю сприйняття, зниженням здатності до аналітичної обробки інформації та перевагою образного над понятійним, що суттєво трансформує когнітивні стратегії сучасного учня» [8, с. 3]. Генезис терміна пов'язаний із англійським словом «*clip*» (фрагмент, нарізка, відсікання), що відображає технічну суть явища: подібно до монтажу відео, де глядачеві пропонуються лише ключові моменти без детального занурення в контекст, а отже, кліпове мислення фіксує лише поверхневі знання. Головна відмінність такого типу сприйняття від традиційного понятійного (словесно-логічного) мислення полягає у відмові від складних логічних конструкцій на користь швидкої зміни візуальних образів. Кліпове мислення функціонує за принципом дискретності: людина сприймає світ як калейдоскоп не пов'язаних між собою явищ, а не як цілісну й логічно впорядковану картину. Через високу швидкість надходження інформаційних «фрагментів» мозок не встигає вибудовувати стійкі причинно-наслідкові зв'язки, внаслідок чого отримана учнем інформація швидко втрачає актуальність і витісняється новими повідомленнями. Стрімкий розвиток і домінування візуального контенту в інтернеті зумовили трансформацію когнітивних стратегій підлітків: на зміну глибинному логічному аналізу прийшло поверхове сприйняття інформації, що має фрагментарний і ситуативний характер. Таке мислення насамперед характеризується слабким фокусом уваги, зниженням концентрації і погіршенням роботи довготривалої

пам'яті, а однією з базових характеристик є схильність до використання учнями інтелектуальних кліше, що заважає глибокому засвоєнню складних культурних концептів.

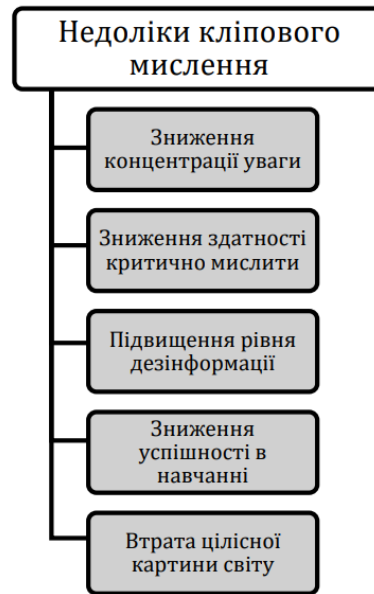

Рис. 1. Недоліки кліпового мислення за авторами О. Жукова, В.

Павлов, А. Лукіячук, О. Яковліва

У контексті вивчення іноземної мови така фрагментарність сприйняття створює певні труднощі при опануванні системної граматики, проте вона ж дозволяє старшокласникам блискавично розпізнавати соціокультурні образи та “зчитувати” контекст у динамічному цифровому середовищі. Звісно, кліпове мислення має низку вагомих переваг, зумовлених реаліями сучасної інформаційної епохи. Насамперед таке мислення виконує функцію когнітивного захисту, адже оберігає людський мозок від інформаційного перенавантаження. Наприклад, орієнтуючись на традиційний підхід в українських школах, раніше вивчення теми «Традиційні свята в Британії» вимагало від учня тривалого читання об’ємних текстів у підручнику. Під час цього учень мусив самостійно візуалізувати опис, аналізувати складні граматичні конструкції та виокремлювати головні факти серед великого масиву надлишкових даних, що розвивало аналітичні здібності, але й забиравало багато часу. Сьогодні ж, базуючись на цифровому підході, завдяки

«кліповому» сприйняттю учень може скористатися коротким автентичним відео (Reels чи TikTok) від носія мови. Цифрові інструменти роблять пошук миттєвим, а значить замість годинного аналізу тексту учень за 60-120 секунд отримує готовий візуальний образ, актуальну лексику та емоційний контекст. Цей метод позбавляє потреби в опрацюванні зайвої теоретичної інформації, що дозволяє мозку підлітка фокусуватися на конкретному соціокультурному маркері.

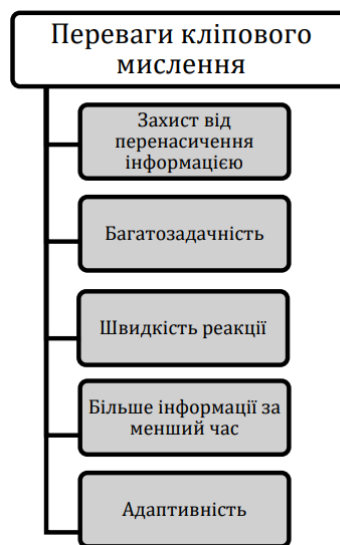

Рис. 2. Переваги кліпового мислення за авторами О. Жукова, В. Павлов, А. Лукіяничук, О. Яковліва

Така зміна акцентів дозволяє старшокласникам за короткий проміжок часу вилучати необхідні соціокультурні знання з іноземних джерел. Хоча це і не передбачає глибокого аналізу структури мови, проте максимально сприяє розвитку адаптивності та швидкості реакції в умовах реальної комунікації, де важливо миттєво зрозуміти суть повідомлення. У статті «Формування соціально-комунікативної активності підлітків у процесі вивчення ними англійської мови» Л. В. Петько стверджує: «Залучення медіаконтенту до навчального процесу сприяє підвищенню соціально-комунікативної активності підлітків, оскільки відповідає їхнім природним когнітивним стратегіям та забезпечує емоційну залученість до іншомовного матеріалу» [17,

с. 22]. Це підтверджує доцільність інтеграції цифрових ресурсів у систему формування соціокультурної компетентності старшокласників. Тож, кліпове мислення можна розглядати як стимул до оптимізації процесу засвоєння нової інформації. Зокрема, на уроках англійської мови це проявляється у вмінні швидко орієнтуватися в автентичному медіаконтенті, де за декілька хвилин перегляду відеоматеріалу учень засвоює більше актуальних мовленнєвих зразків, ніж при тривалій роботі з посібником.

1.3 Сучасні методи, прийоми та засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови

Наразі неможливо уявити вивчення англійської мови без розуміння культури країни, мова якої вивчається. Головним орієнтиром для вчителів тут є Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти (CEFR). Цей документ підтверджує, що знати мову і вміти адекватно поводити себе в різних соціальних ситуаціях є нерозривними складовими у процесі вивчення іноземної мови. Згідно з положеннями CEFR, соціокультурна компетентність включає в себе знання від побутових звичок до вміння взаємодіяти з людьми. Як зазначає С. Ю. Ніколаєва: «Іншомовна освіта має забезпечувати не лише мовну, а й соціокультурну підготовку учнів, що передбачає формування здатності адекватно інтерпретувати поведінку представників іншої культури та обирати доречні моделі власної мовленнєвої поведінки» [15, с. 87]. Саме тому добір методів навчання має орієнтуватися не лише на мовну правильність, а й на соціокультурну доречність висловлювань учнів. Важливо відмітити, що у період ранньої юності помітно зростає рівень рефлексії і починає формуватися здатність до критичного осмислення, а це означає, що учні вже можуть не лише відтворювати зразки поведінки, а й інтерпретувати культурні відмінності, порівнювати їх із нормами рідної культури та робити певні узагальнення. Це вимагає використання вчителем таких методів, які б занурювали учнів у реальне життя країни і допомагали їм стати впевненими

учасниками міжнародного спілкування. Освітній процес має бути спрямований не лише на засвоєння культурологічних відомостей, а й на формування навичок їхньої інтерпретації.

Сучасні методи формування соціокультурної компетентності розділяють на: порівняльно-культурний, проєктний, комунікативний та метод повного занурення. Формування соціокультурної обізнаності за будь-яким з цих методів має вийти за межі підручника. Сьогодні вчитель має ширші можливості, такі як: автентичні джерела, преса, медіаконтент, кіно та цифрові ресурси. Усе це дозволяє зробити процес пізнання іншої культури наочним та актуальним для учнів.

Розвиток соціокультурної компетентності англійської мови за допомогою порівняльно-культурного методу має на меті залучити культурний досвід старшокласника, який він вже сформував з процесу вивчення своєї рідної мови. М. Байрам та Ж. Зарате підкреслюють: «Порівняльний аналіз культур є фундаментальним інструментом розвитку міжкультурної компетентності, оскільки дозволяє учневі усвідомити відносність власних культурних норм і сформувати відкрите ставлення до іншомовної дійсності» [27, с. 18]. Найбільш ефективним підходом до навчання є систематичне використання міжмовних паралелей, тобто порівняння семантичних нюансів, пошук лексичних еквівалентів та аналіз української мови. Таке порівняння різних систем допомагає учню мінімізувати мовну інтерференцію, а також допомагає засвоїти іноземну мову більш свідомо. Важливо пам'ятати, що у цьому підході роль учня не має обмежуватися пасивним порівнянням. Навпаки, старшокласнику варто заохочувати самостійний пошук культурних паралелей. Наприклад, при вивченні теми офіційного та неформального листування, учням можна запропонувати дослідити різницю в етикеті українського та британського онлайн-спілкування. Замість того, щоб опрацьовувати лише шаблонні приклади з підручника, однокласники можуть самостійно почитати обговорення на англійськомовних форумах Reddit або

LinkedIn, тим самим відстежити, як змінюється стиль повідомлень залежно від ситуації: від сухого ділового звернення до використання емодзі та скорочень у неофіційних зверненнях до аудиторії. У процесі порівняння обговорень між українцями в текстовій соціальній мережі Threads, учні можуть виявити цікаві культурні відмінності (наприклад, наскільки прямолінійною є комунікація між українцями та британцями). Такий самостійний “цифровий пошук” перетворює урок у школі на інтелектуальний квест, адже учень вчиться відчувати соціальну дистанцію, яка закладена в мові. Це допомагає йому зрозуміти, що соціокультурна компетенція є гнучким інструментом, що вимагає вміння обирати відповідний тон залежно від ситуації та контексту співрозмовника. Таке використання вже сформованих стратегій спілкування, притаманних рідній мові, дозволяє вчителю зробити процес навчання англійської мови більш раціональним.

Окрім самостійного пошуку на просторах інтернету, ефективним засобом структурування соціокультурних знань є метод проєктів. О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско та інші дослідники наголошують на тому, що проєктна діяльність є одним із найефективніших засобів формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції, оскільки забезпечує інтеграцію мовленнєвих умінь з реальною пізнавальною та творчою діяльністю учнів» [2, с. 134]. Це підтверджує доцільність широкого використання проєктного методу у старшій школі як засобу формування СКК.

Найбільш поширеними прикладами в сучасній педагогіці є створення мультимедійних презентацій і навчальних відеоблогів. Подібна активність дає учню змогу більше проявити власне «Я» і виділитись серед однолітків, що є однією з потреб особистості у старших класах. Такий метод значно підвищує мотивацію до навчання та сприяє подоланню стереотипних уявлень про культуру інших країн. Будь-яка проєктна робота спонукає клас до критичного аналізу, де вони зіставляють та обговорюють різні погляди, а це є запорукою формування толерантного ставлення до думки однолітків.

Важливу роль у цьому процесі відіграє метод повного занурення через роботу з автентичними аудіо- та відеоматеріалами. На відміну від адаптованих текстів у підручнику, фрагменти інтерв'ю в оригіналі, TED Talks чи англomовні блоги носіїв демонструють «живу» мову в її природному соціокультурному контексті. А. О. Мунтян зазначає, що автентичні аудіо- та відеоматеріали забезпечують природне мовне середовище, у якому учень має змогу спостерігати реальні моделі комунікативної поведінки носіїв мови, включаючи невербальні компоненти, інтонаційні патерни та ситуативно зумовлені мовленнєві стратегії [14, с. 90]. Саме ці компоненти залишаються поза увагою при роботі виключно з адаптованими текстами підручника. Завдяки візуальним матеріалам є можливість звернути увагу на невербальні маркери спілкування, як-то жести, міміка, інтонація у мовленні та загальне уявлення про поведінку співрозмовників. Згідно з вимогами CEFR, саме такі соціолінгвістичні деталі є ключовими для досягнення порозуміння під час міжкультурної взаємодії. Під час аналізу таких складових учні починають розуміти, що успішна комунікація будується на здатності вловлювати культурні сигнали, які визначають тон розмови. Таким чином, поєднання дослідницької проєктної діяльності з аналізом автентичного відеоконтенту дозволяє вчителю створити на уроці атмосферу, де учень відчувається частиною іноземної спільноти.

Через поширення «кліпового мислення» серед старшокласників, вчителю важливо відійти від лекційного викладу матеріалу на користь інтерактивних методів. Одним із таких методів є комунікативний, адже він імітує реальні ситуації у спілкуванні з іноземцями. Р. Ладо запевняє: «Навчання іноземної мови поза культурним контекстом є принципово неповним, оскільки саме культура визначає смислове наповнення мовних форм і регулює їхнє вживання у реальних комунікативних ситуаціях» [33, с. 5]. Як один із прикладів, багато підручників з англійської мови подають дебати. У процесі цієї активності учні мають змогу зазирнути у систему

цінностей та переконань носіїв мови. Під час дебатів на теми, що мають виражений культурний підтекст (наприклад, «Чи завжди ввічливість є ознакою щирості?»), учні змушені вийти за межі власного світогляду. Вони оперують аргументами, які не є суто мовними, а відображають культурну логіку та ментальність англomовного світу. Це стимулює розвиток критичного мислення, оскільки учень має зрозуміти позицію опонента, навіть якщо вона суперечить його власним переконанням, а це також є частиною міжкультурної толерантності. Варто зазначити, що вчитель під час цієї активності має робити акцент на допомозі учням, як-от підібрати коректні вирази для реалізації їхніх думок в іншомовному середовищі, тобто більше бути в ролі фасилітатора, а не тільки вчителя, який лише виправляє граматичні та лексичні помилки.

У своїй праці «Поняття “лінгвосоціокультурна компетентність” та аналіз методів її формування в педагогічній теорії і практиці» М. В. Дука досліджує, що лінгвосоціокультурна компетентність формується виключно в умовах активної взаємодії з автентичним мовним матеріалом, де учень не відтворює завчені зразки, а самостійно конструює власні висловлювання відповідно до соціокультурного контексту [6, с. 44]. Отже, вчитель має надати партнерську взаємодію і допомоги учням зануритись в іншу культуру, та постаратись зрозуміти її зсередини. Зрештою, в такому просторі учень має розуміти, що англійська мова є ключем для розуміння життя іншої нації, а не лише способом спілкування. Саме тому використання автентичних цифрових ресурсів є оптимальною стратегією для формування СКК у сучасній старшій школі.

1.4 Етапи та способи формування соціокультурної компетентності

Ефективний розвиток соціокультурної компетентності передбачає розуміння особливостей іноземної культури у загальній картині з власним культурним досвідом учня. Оскільки навчання в школі відбувається поза межами природного мовного середовища, то завданням вчителя є його

максимально точне створення в повсякденному житті старшокласників. Як ми вже наголошували, це реалізується шляхом використання підготовлених автентичних джерел. Весь процес формування соціокультурної компетентності має чітко виражений системний характер і зазвичай проходить через дві макросистеми вправ, що взаємодоповнюють одна одну: структурно-орієнтовну та лінгвокраїнознавчу підсистеми. С. Ю. Ніколаєва зазначає: «Система вправ для формування соціокультурної компетентності має будуватися за принципом поступового ускладнення від рецептивних до продуктивних видів діяльності, забезпечуючи тим самим послідовний перехід від засвоєння культурних фактів до їх творчого застосування у мовленні» [15, с. 134]. Саме цей принцип покладено в основу двох взаємодоповнювальних підсистем вправ, що описуються нижче.

Структурно-орієнтовна підсистема вправ спрямована на первинне занурення, рецепцію та систематизацію базових знань учнів. Саме це закладає учням міцний когнітивний фундамент для подальшої мовленнєвої діяльності. Вона базується на поступовому переході від пасивного сприйняття іншомовної дійсності до її усвідомлення і складається з декількох послідовних етапів.

Першим і критично важливим кроком у цій системі є **ознайомлювальний етап**. На цьому етапі учень уперше стикається з новим для нього соціокультурним явищем або концептом. Головна педагогічна мета цього кроку полягає в тому, щоб забезпечити перше занурення учнів у культурний контекст англomовного світу. Завдання вчителя полягає у тому, щоб допомогти учням подолати так званий «когнітивний шок» або первинний бар'єр чужих традицій, а також закласти стійку мотиваційну базу для подальшого пізнання. На цьому рівні вчитель виконує роль провідника, який надає учням розуміння того, як новий культурний елемент інтегрується в англomовний простір. Наприклад, під час вивчення специфіки культури «Small Talk» учням пропонується насамперед переглянути тематичне відео або

прослухати аудіозапис, щоб зануритися в живу атмосферу спілкування. Головною метою вчителя є спрямування уваги на те, що предметом обговорення виступають виключно нейтральні теми: погода чи загальні новини, а не особисті проблеми носіїв мови.

Другим кроком у межах структурно-орієнтовної підсистеми є **орієнтовний етап**. На цьому етапі учень переходить від пасивного знайомства з культурним явищем до усвідомленої моделі його функціонування. Його основною метою є систематизація отриманих знань та формування чіткої моделі того, як саме це нове культурне явище функціонує в англomовному соціумі. На цьому рівні відбувається перехід від пасивного сприйняття до усвідомленої орієнтації в просторі. Вчитель на цьому етапі допомагає обрати правильну модель поведінки залежно від статусу співрозмовника, місця події та мети спілкування. Продовжуючи роботу з концептом «Small Talk», на орієнтовному етапі учні вже чітко визначають соціальний сенс такої розмови. Вони приходять до усвідомлення, що це явище не стільки для обміну фактологічною інформацією, скільки для встановлення первинного контакту, створення комфортної психологічної та соціальної дистанції між співрозмовниками, а також для демонстрації базової ввічливості.

Наступною підсистемою є **лінгвокраїнознавча**, тут формується вміння думати як носій мови. Саме в її межах формується вищий етап компетентності, бо учень вже має вміння аналізувати, зіставляти і, зрештою, думати як носій мови. Ця підсистема вважається «ядром» соціокультурного розвитку, оскільки вона виводить студента на рівень самостійного продукування і складається з трьох ключових взаємопов'язаних етапів.

Першим є **фактологічний етап**, під час якого учні навчаються цілеспрямовано виокремлювати, ідентифікувати та фіксувати ключові факти, реалії, фонову лексику та культурні коди з різноманітних автентичних джерел, таких як: тексти, аудіоматеріали, блоги, подкасти носіїв. Ю. В. Кузьменко у своєму дисертаційному дослідженні визначає: «Вправи для формування

соціокультурної компетенції мають забезпечувати системне накопичення фонових знань про країну, мова якої вивчається, оскільки саме ці знання є підґрунтям для подальшого розвитку здатності учня до адекватної міжкультурної взаємодії» [11, с. 8]. На цьому рівні вчитель фокусує увагу школярів на конкретних деталях повсякденного побуту, традиціях, поведінкових шаблонів чи додає більше фактів про історичне минуле нації. Головне завдання етапу є формування в учнів багату фактологічну базу знань про країну.

Ілюстрацією такого етапу є, наприклад, опрацювання лексичної теми «Харчування в Британії». Ідея полягає у тому, що учні не просто механічно зазубрюють назви продуктів харчування чи страв, а фіксують і аналізують специфічні етнокультурні реалії. Вони дізнаються, що таке «Sunday Roast», з яких компонентів він складається, в який день і час його традиційно споживають і чому ця трапеза є важливою частиною щотижневого сімейного ритуалу, що об'єднує покоління британців. Отже, тут потрібно сформувавши в учнів гарну базу знань про Британію.

Ключовим для старшокласників є **аналітичний етап**, де навчання набуває особистісного забарвлення через активне залучення критичного мислення. Тут учні вже переходять від репродукції до їхнього глибинного аналізу, рефлексії та, згодом, зіставлення англомовних норм із власними культурними звичками й традиціями своєї країни.

Якщо повернутися до теми «Харчування в Британії», то на аналітичному етапі вчитель може запропонувати учням для обговорення концепцію «pub culture» у Великій Британії. Учням варто пояснити, що ця культура виступає як специфічний соціокультурний простір для соціалізації дорослого населення. Учні детально аналізують, чому для британців паб виступає передусім не місцем споживання їжі чи напоїв, а унікальним осередком комунікації, відпочинку та обговорення новин громади. Пізніше

вони порівнюють цю модель із традиційними українськими формами проведення дозвілля та спілкування.

Під час аналізу причин таких соціокультурних відмінностей, старшокласники вже усвідомлюють, що будь-яка культурна різноманітність зумовлена внутрішньою логікою історичного, географічного та соціального розвитку кожної окремої нації. Це дозволяє їм вийти за межі власних стереотипів, а отже закласти основу для міжкультурної толерантності. Після таких двох етапів, чужі традиції починають сприйматися не як дивні, а як зрозумілі та логічні в межах свого контексту.

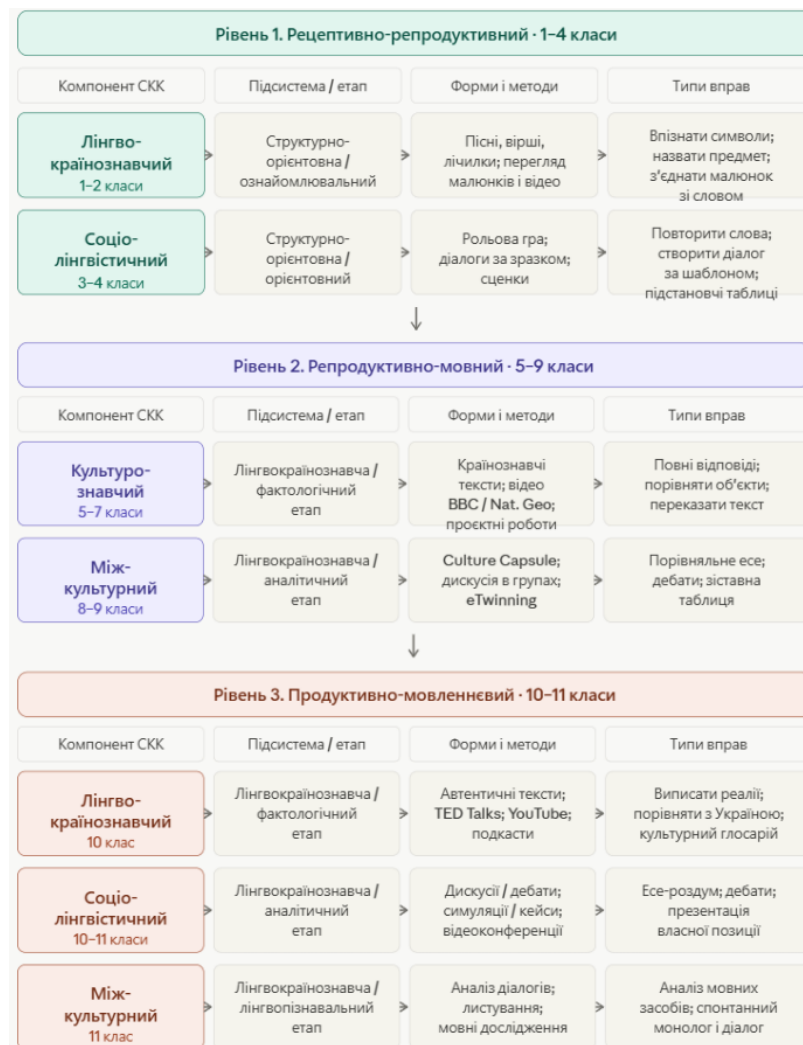
Фінальним, і найвищим етапом у системі розвитку СКК є **лінгвопізнавальний етап**. Тут учні вже переходять до метамовної діяльності. Вони безпосередньо досліджують і аналізують те, як саме специфічні культурні особливості, цінності та світоглядні орієнтири нації заковані у конкретних мовних засобах. Вони краще розуміють чому в англійській стільки модальних дієслів, сталих виразів та ідіом.

Прикладом практики на лінгвопізнавальному етапі є аналіз теми, пов'язаної із соціальною взаємодією та комунікативною поведінкою британців. Учні на цьому етапі звертають увагу на надмірне використання модальних дієслів та стратегію непрямого висловлення (*англ. indirectness*) в англійській мові. Вони досліджують, чому замість прямого наказу носії мови використовують конструкції на кшталт «*I was wondering if you could...*» або «*Would you mind...*». Розуміння чому вони обирають саме такі лексеми, дозволяє учням сприймати мову як живий інструмент. Такий аналіз суттєво мінімізує мовну інтерференцію, тобто учні менш схильні калькувати фрази з рідної мови. Також це дозволяє їм свідомо обрати способи висловлення залежно від соціокультурного контексту ситуації.

Варто наголосити, що увесь описаний нами процес формування соціокультурної компетентності є динамічним, де кожен етап роботи з інформацією вимагає відповідного методичного супроводу. Якщо на

початкових стадіях акцент робиться на засвоєнні фактів та адаптації до культурного контексту, то з переходом до лінгвокраїнознавчої підсистеми пріоритетом стає розвиток критичного мислення та аналіз мовних засобів.

Формування СКК реалізується по різному, зважаючи на вікові психологічні особливості учнів молодших, середніх та старших класів. Для впорядкування методичних підходів для старшокласників, слід подивитися загальну картину формування соціокультурної компетентності. Для цього нами було розроблено блок-схему, яка відображає систему формування соціокультурної компетентності на трьох послідовних рівнях: у молодшій (1-4 класи), середній (5-9 класи) та старшій (10-11 класи) школі (див. Блок-схему 1.1). Кожен рівень відповідає певному етапу когнітивного та соціального розвитку учня і передбачає відповідний методичний інструментарій.

Блок-схема 1.1. Формування СКК в різних класах

На **рецептивно-репродуктивному рівні** (1-4 класи) пріоритетом є створення позитивного емоційного ставлення до іноземної культури через ігрову та наочну діяльність. Нами встановлено, що саме імітація, повторення та образне мислення слугують основним механізмом засвоєння культурного матеріалу на цьому етапі. Домінує структурно-орієнтовна підсистема вправ: у 1-2 класах діти знайомляться з базовими символами, реаліями та географічними назвами через пісні, вірші та малюнки, тоді як у 3-4 класах навчання переходить до соціолінгвістичного компоненту, де учні засвоюють стандартні мовні шаблони ввічливості та привітання через рольові ігри й діалоги за зразком. Таким чином, на цьому рівні закладається фундамент рецептивних умінь, без яких подальший розвиток СКК є неможливим.

Репродуктивно-мовний рівень (5-9 класи) є ключовим перехідним етапом у структурі формування СКК. Саме тут відбувається перехід від пасивного засвоєння культурних фактів до їх активного осмислення та зіставлення. Формування СКК у середній школі охоплює два якісно різні етапи в межах лінгвокраїнознавчої підсистеми. У 5-7 класах реалізується фактологічний етап, спрямований на збагачення знань про традиції, свята, побут і реалії англomовних країн через роботу з автентичними текстами та відеоматеріалами. У 8-9 класах домінує аналітичний етап: учні зіставляють норми англomовної культури з власним культурним досвідом, беруть участь у дискусіях і виконують порівняльні письмові завдання із застосуванням методів Culture Capsule та Culture Assimilator. Такі методи допомагають підліткам долати стереотипне мислення, закладаючи основу для міжкультурної толерантності.

Продуктивно-мовленнєвий рівень (10-11 класи) є завершальним і найбільш складним у системі формування СКК. Він передбачає не лише знання культурних реалій, а й здатність до спонтанної міжкультурної комунікації. Старшокласникам на цьому етапі вже притаманне абстрактне мислення, прагнення до самовираження та рефлексії. У 10 класі учні

поглиблюють знання про культурні коди та ідіоматику через роботу з автентичними джерелами: TED Talks, YouTube-блогами та подкастами від носіїв мови. Тим самим, вони формують власний культурний глосарій. У 10-11 класах аналітичний етап набуває продуктивного характеру: старшокласники беруть участь у непідготовлених дебатах та міжкультурних проєктах, що наближає їх до умов реальної комунікації. Завершальним є лінгвопізнавальний етап (11 клас), на якому учні досліджують, як культурні цінності та світоглядні орієнтири нації заковані у конкретних мовних засобах. Результати аналізу свідчать про те, що саме цей етап забезпечує усвідомлене ставлення до мови як до живого культурного феномену і є кінцевою метою всієї системи формування СКК.

РОЗДІЛ II

ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У СТАРШИХ КЛАСАХ

2.1. Критерії та компоненти соціокультурної компетентності учнів старшої школи

Соціокультурна компетентність є невід'ємним складником на уроках англійської мови в умовах реформування української освіти. Підручники мають забезпечити учнів сучасними підходами до здатності орієнтуватися в культурному та соціальному контекстах. Старшокласники мають відчувати, що завдяки шкільним урокам вони готові до міжкультурної взаємодії, а навчальні підходи справді формують в них соціокультурну компетентність.

Метою даного дослідження є аналіз справжнього стану формування соціокультурної компетентності у випускників закладів загальної середньої освіти України, що передбачає виявлення рівня їхньої готовності до міжкультурної комунікації в реальних життєвих ситуаціях. Для досягнення об'єктивності результатів було реалізовано комплексний підхід, який поєднує теоретико-аналітичний та діагностичний етапи. Також здійснено порівняльний аналіз чинних засобів навчання, що визначає змістове наповнення освітнього процесу та формує базис знань старшокласників.

Орієнтиром для дослідження соціокультурного складника іншомовної освіти виступають вимоги Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR). Згідно з цими стандартами, на рівнях B1 та B2, які є цільовими для випускників старшої школи, учні мають володіти соціолінгвістичною та комунікативною компетентностями. Навчання англійської в школі передбачає здатність адекватно реагувати на специфіку комунікативної поведінки носіїв мови.

Щоб з'ясувати, як європейські вимоги реалізуються в українській освітній системі, на першому етапі дослідження нами було проведено порівняльний аналіз однакових тематичних підрозділів у двох різних

підручниках для 11 класу, що мають офіційний гриф МОН України: підручник «English 11» автора О. Карпюк за темою «Being a Student» та комплексу «Focus 4» видавництва Pearson за темою «Live and Learn».

Якісно-кількісний аналіз змістового наповнення підрозділу «Focus on Speaking» підручника О. Карпюк дозволяє констатувати обмеженість інструментарію для розвитку іншомовної комунікативної компетентності. Загальна кількість вправ у проаналізованому блоці становить лише 3 завдання, а розподіл між розвитком суто комунікативних навичок та завдань із соціокультурним компонентом є нерівномірним. На розвиток комунікативної компетентності спрямовано лише 1 завдання. За типом це репродуктивна вправа, яка передбачає механічну драматизацію та підстановку готових реплік із закритого списку в структуру діалогу. Таким чином, штучне конструювання розмови за готовим шаблоном обмежує спонтанне продукування мовлення та не дає учневі можливості самостійно обирати стратегію поведінки.

Водночас у підручнику наявні 2 вправи з вираженим соціокультурним компонентом. Вправа 1 за методичною класифікацією визначена як репродуктивно-продуктивна (або умовно-мовленнєва), оскільки пропонує детальне анкетування з 15 прямих запитань щодо норм академічної культури та звичок у навчанні. Попри парну форму роботи, формулювання запитань стимулюють здебільшого обмін сухою фактичною інформацією. Вправа 3 є продуктивною (умовно-мовленнєвою) та орієнтує учнів на групову підготовку виступу тривалістю 5 хвилин для вирішення соціальної проблеми однокласників на основі порад із боксу «Useful Tips». Домінантним фокусом завдань у цьому підручнику є персоналізація, обговорення етичних норм навчання, а також розвиток стратегічної та соціокультурної рефлексії учня. Проте відсутність динамічних мовленнєвих маркерів обмежує прагматичний потенціал старшокласників.

Відмінну структуру та методичний підхід продемонстровано у розділі «1.6 Speaking» навчального комплексу «Focus 4», де загальна кількість вправ

у блоці становить 8 завдань, посиленних автентичними аудіо- та візуальними стимулами. На розвиток суто комунікативної компетентності тут припадає 5 вправ, що забезпечують поетапний перехід від рецесії до продукції. Зокрема, вправа 1 спрямована на некомунікативне семантизування лексики емоцій, а вправа 3 є репродуктивно-продуктивною і передбачає прослуховування та порівняння ідей. Вправа 4 вимагає репродуктивного заповнення пропусків у тексті за зразком, а вправа 7 спрямована на фіксацію почутих кліше з аудіотексту. Фінальна вправа 8 є повністю продуктивною і реалізується у формі парного інтерв'ю-дискусії за вивченими фразами.

З вираженим соціокультурним компонентом у «Focus 4» представлено 3 вправи, побудовані на базі кейс-методу. Вправа 2 (репродуктивно-продуктивна) містить завдання на опис та спекуляцію за фотокарткою А з обов'язковим використанням закріплених мовленнєвих маркерів. Вправа 5 пропонує аналогічний опис та висловлення припущень за фотокарткою В. Вправа 6 є продуктивною і вимагає від учнів критичного аналізу та вибору проблемного питання на основі почутого автентичного матеріалу. Важливим у цьому підрозділі також є акцент на невербальних особливостях комунікації та мові тіла (*body language*), що є невіддільною частиною соціокультурної компетентності за стандартами CEFR. Домінантним фокусом завдань навчального комплексу виступає активний розвиток стратегій мовлення та формування інструментарію для висловлення припущень чи впевненості (блоки «Speculating», «Certainty») через опис зовнішніх соціокультурних стимулів і мови тіла.

Для систематизації, порівняння та унаочнення результатів проведеного кількісно-якісного контент-аналізу тематичних блоків обох підручників, нами було створено порівняльну таблицю на основі критеріїв порівняння.

Табл. 2.1. Порівняння підручників для старшокласників

Критерії порівняння	Розділ «Being a Student» (підручник О. Карпюк)	Розділ «Live and Learn» (комплекс «Focus 4»)
Загальна кількість вправ у блоці	3 вправи, велике розгалужене анкетування	8 вправ, автентичні аудіо- та візуальні стимули
Вправи на розвиток суто комунікативної компетентності (КК)	1 вправа <i>Впр. 2 Репродуктивна:</i> механічна драматизація та підстанова готових реплік у діалог	5 вправ <i>Впр. 1 Репродуктивна:</i> некомунікативне семантизування лексики емоцій <i>Впр. 3 Репродуктивно-продуктивна:</i> прослуховування та порівняння ідей <i>Впр. 4 Репродуктивна:</i> заповнення пропусків у тексті за зразком <i>Впр. 7 Репродуктивна:</i> фіксація почутих кліше з аудіо <i>Впр. 8 Продуктивна:</i> парне інтерв'ю-дискусія за вивченими фразами
Вправи з вираженим соціокультурним компонентом (СКК)	2 вправи <i>Впр. 1 Репродуктивно-продуктивна / умовно-</i>	3 вправи <i>Впр. 2 Репродуктивно-продуктивна:</i> опис та

	<p><u>мовленнєва</u>: детальне анкетування з 15 питань про норми академічної культури</p> <p><u>Впр. 3 Продуктивна / мовленнєва</u>: групова підготовка 5-хвилинного виступу для вирішення соціальної проблеми однокласників</p>	<p>спекуляція за фото А з використанням обов'язкових мовленнєвих маркерів</p> <p><u>Впр. 5 Репродуктивно-продуктивна</u>: аналогічний опис та висловлення припущень за фото В</p> <p><u>Впр. 6 Продуктивна</u>: критичний аналіз та вибір проблемного питання на основі почутого</p>
Доміnantний фокус завдань	Персоналізація, обговорення етичних норм навчання, розвиток стратегічної та соціокультурної рефлексії учня	Розвиток стратегій мовлення (інструментарій для Speculating, Certainty) через опис зовнішніх соціокультурних стимулів

Можемо зробити висновок, що проаналізовані підручники мають два різні методичні підходи до формування соціокультурної компетентності старшокласників. Головна відмінність полягає в доміnantному фокусі завдань. Традиційний підручник фокусується на обговоренні етичних норм та індивідуального досвіду учня, проте практично не забезпечує його динамічними мовленнєвими маркерами для відповідної реакції в умовах комунікації. Однак, комплекс «Focus 4» послідовно розвиває стратегії мовлення і надає учням готовий інструментарій для висловлення припущень та ступенів упевненості на основі аналізу зовнішніх стимулів та мови тіла. Залучення автентичного аудіо- та відеосупроводу дозволяє моделювати

реальні життєві ситуації міжкультурного діалогу, тоді як у підручнику Оксани Карпюк переважають штучно створені тексти.

Отже, результати аналізу засобів навчання дозволяють припустити наявність прагматичного дефіциту в учнів, які навчаються винятково за українськими підручниками. Це обґрунтовує необхідність проведення діагностичного опитування серед старшокласників для того, аби з'ясувати їхній реальний рівень соціокультурних знань та чи впливають на це альтернативні джерела інформації, зокрема, соцмережі. у цьому процесі. Таке дослідження було організовано нами та детально описано у наступному підрозділі.

2.2. Аналіз рівня соціокультурної компетентності старшокласників у школах

Наступним етапом нашого практичного дослідження стало визначення реального рівня сформованості соціокультурної компетентності учнів старшої школи. З огляду на можливий прагматичний дефіцит традиційних засобів навчання, у нас виникла потреба емпірично перевірити, як теоретичні прогалини підручників впливають на практичні навички учнів. Для реалізації цього завдання нами було розроблено та впроваджено комплексний діагностичний інструментарій у формі анонімного онлайн-опитування на базі платформи Google Forms. У дослідженні взяли участь 50 здобувачів освіти 10-11 класів із різних регіонів України, що забезпечило всеукраїнський масштаб отриманих даних. Зміст анкети та розгорнуті відповіді учнів розміщено у Додатку А.

Розроблена анкета побудована за принципом від загального до конкретного і охоплює чотири логічні блоки. Кількісні та якісні результати проведеного анкетування, буде представлено нижче.

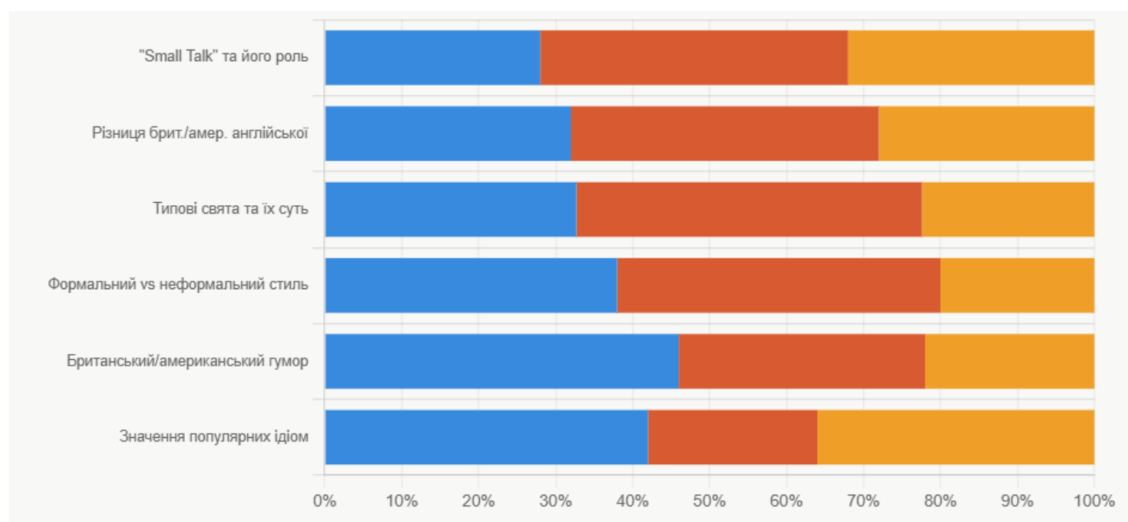
Перший блок фіксує загальний профіль респондентів та психологічну готовність до реальної міжкультурної комунікації.

Таблиця 2.2. Загальний профіль респондентів та їхня самооцінка
(n=50)

	Діагностичний параметр	Відповіді учнів	Відсоток вибору (%)
1	<i>Розподіл респондентів за класами</i>	11 клас	68%
		10 клас	32%
2	<i>Суб'єктивна самооцінка рівня англійської</i>	B1 (середній)	48%
		B2 (вище середнього)	32%
		A2 (базовий)	16%
		C1 (просунутий)	4%
3	<i>Готовність до реального спілкування з іноземцями під час подорожі</i>	Часткова готовність: можу підтримати невимушену розмову	64%
		Невпевненість: маю мовний бар'єр	24%
		Повна готовність: розумію культурні норми і можу говорити на будь-які теми	12%
4	<i>Чинний шкільний підручник з англійської мови</i>	Підручники українських авторів	62%

		(переважно О. Карпюк)	
		Автентичні навчальні комплекси (Focus, Prepare тощо)	38%

Другий блок спрямований на суб'єктивну самооцінку соціокультурних знань, кожне твердження оцінюється за шкалою 1-3: де 1 - не розумію що це, синій колір на діаграмі; 2 - чув/чула, але не впевнений/а, червоний колір; 3 – так, знаю і вмію, помаранчевий колір. Критерії охоплюють прагматичний, лінгвокультурологічний та соціолінгвістичний компоненти.

Діаграма 1. Самооцінювання старшокласників щодо соціокультурних знань

Третій блок анкети містить практичні мовні ситуації. Його метою є об'єктивна перевірка вміння учнів застосовувати знання на практиці: розпізнавати сарказм, обирати правильні стратегії етикетного мовлення та підтримувати фатичну комунікацію з незнайомцями.

Таблиця 2.3. Результати вирішення старшокласниками практичних соціокультурних кейсів (n=50)

	Оцінюваний соціокультурний маркер	Успішно впоралися (%)	Обрали хибну стратегію (%)
1	<i>Вміння ввічливо відхилити запрошення друга</i>	54%	46%
2	<i>Вміння підтримати розмову про погоду з незнайомцем</i>	64%	36%
3	<i>Розпізнавання прагматичного підтексту й іронії</i>	50%	50%
4	<i>Знання сучасного молодіжного сленгу</i>	48%	52%

Фінальний, четвертий блок анкети орієнтований на виявлення джерел отримання соціокультурної інформації та містить критичну оцінку учнями щодо шкільних уроків. Кількісні та якісні результати проведеного анкетування, представлено нижче.

Таблиця 2.4. Джерела соціокультурних знань учнів (n=50)

	Запитання	Варіанти відповіді	Відсоток вибору (%)
1	<i>Пріоритетні джерела отримання знань</i>	Соціальні мережі	78%
		YouTube/TikTok/Instagram	
		Фільми та серіали	66%
		Від репетитора	34%
		З підручника на уроках	30%

		З особистого спілкування	16%
2	<i>Домінантний тип вправ у шкільному підручнику</i>	Вправи на граматику	54%
		Тексти про історію, географію та культуру	36%
		Завдання на живе спілкування, дискусії, дебати	10%
3	<i>Частота використання автентичного медіаконтенту на уроках</i>	Робота лише з підручником	60%
		Інколи вчитель вмикає відео у класі	32%
		Вчитель регулярно дає працювати над відеоконтентом	8%
4	<i>Навчання невербальних особливостей</i>	Не працюємо над цим аспектом	54%
		Іноді вчитель згадує, але в підручнику таких завдань немає	38%
		Так, часто звертаємо увагу під час перегляду відео	8%

Важливе діагностичне значення для нашого дослідження мають розгорнуті письмові відгуки, які респонденти залишили у відкритій частині анкети. Вони дозволили здійснити якісний аналіз ставлення старшокласників до наявної системи навчання та детальніше окреслити проблеми, з якими вони стикаються. У своїх відповідях старшокласники прямо наголошують на гострій потребі вживати сучасний контент: актуальний молодіжний сленг, фразові дієслова, ідіоми та скорочення, які активно використовуються в інтернет-просторі. Учні зауважують, що шкільна програма повністю ігнорує

цей пласт мови, через що вони почуваються невпевнено під час перегляду сучасного медіаконтенту чи спілкування в соцмережах. Вони також самостійно й цілеспрямовано використовують такі платформи як: TikTok, YouTube та Instagram як альтернативне мовне середовище. Саме там вони мають змогу безкоштовно та регулярно чути різні акценти носіїв мови, а це додає їм впевненості у знаннях. Інша частина учнів зазначає, що діалоги та тексти в підручниках здаються їм «застарілими», а зазубрювання стандартних фраз не допомагає під час реального контакту з іноземцями, оскільки в житті люди спілкуються зовсім інакше. Це підтверджує виявлений нами раніше прагматичний дефіцит традиційних посібників.

Отже, аналіз цих результатів свідчить про те, що вибірка респондентів є репрезентативною для старшої школи, оскільки більшість опитаних (68%) є учнями 11-х класів, які перебувають на фінальному етапі здобуття повної загальної середньої освіти й теоретично мають досягти цільового рівня володіння мовою. Емпірично доведено, що високі показники загальномовної самооцінки, а саме рівні B1-B2 у 80% опитаних, не гарантують автоматичної соціокультурної автономії учнів. Лише мінімальний відсоток випускників (12%) почувається абсолютно готовим до вільного спілкування, розуміння сленгу, сарказму та соціокультурного підтексту, що відповідає частці учнів, які мають досвід роботи з автентичними комунікативними посібниками та додатковими джерелами. Натомість більшість респондентів (64%) вказує на ситуативну, обмежену готовність. Вони здатні успішно вирішувати винятково стандартизовані побутові завдання але виявляються вразливими перед автентичним темпом розмови.

Майже чверть опитаних старшокласників (24%) відкрито констатує наявність жорсткого мовного та психологічного бар'єра, викликаного страхом перед соціокультурною невідповідністю. Наша верифікація відповідей доводить, що цей бар'єр найчастіше фіксується саме серед учнів, які займаються за підручником О. Карпюк. Орієнтація таких посібників на

лінгвістичну правильність і репродуктивну роботу з текстом позбавляє випускників можливості опанувати гнучкі стратегії мовлення. Натомість готовність до вільного сприйняття неформального контексту фіксується лише серед мінімальної частки учнів (12%), які мають доступ до автентичного комплексу «Focus» та «Prepare» або ж альтернативних джерел інформації.

2.3 Зіставлення емпіричних результатів дослідження з дескрипторами соціолінгвістичної компетентності Ради Європи (CEFR)

Під час дослідження у нас виникла гостра потреба системно порівняти отримані нами емпіричні дані з міжнародними стандартами аби визначити проблемні зони учнів. Орієнтиром для цього виступає оновлене Керівництво Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти (CEFR), зокрема шкала Соціолінгвістичної доречності та культурного репертуару для цільових рівнів B1 та B2. У європейських стандартах є чітке розмежування на рецептивні, де учням потрібна здатність розпізнавати та інтерпретувати, та продуктивні, де вони мають самостійно застосовувати ключові концепти соціокультурного складника комунікації.

Зіставлення офіційних європейських дескрипторів із реальними результатами, які продемонстрували українські випускники під час вирішення мовних кейсів та самооцінки, дозволило укласти порівняльну таблицю 2.5.

Таблиця 2.5. Кореляція дескрипторів соціолінгвістичної компетентності CEFR (рівні B1–B2) із виявленим дефіцитом знань учнів (n=50)

Ключові концепти та вимоги CEFR (B1–B2)	Дефіцит за результатами діагностики (% респондентів)	Тип мовного збою та наслідки для реальної комунікації

Дотримання соціокультурних норм, табу та конвенцій ввічливості під час комунікативної взаємодії	46% не знали як ввічливо відмовити	<u>Прагматичний дефіцит мовлення.</u> Використання учнями буквальних фраз («No, I can't»), які носіями мови сприймаються як грубість, безтактність та порушення етикету
Здатність розуміти та застосовувати прагматичні маркери для висловлення реакції, емпатії чи ведення Small Talk	36% продемонстрували деструктивну поведінку у випадку Small Talk	<u>Фатична дисфункція.</u> Учні обрали стратегії повної ізоляції або комунікативної недоречності через відсутність живих мовленнєвих кліше
Здатність зчитувати прихований контекст, соціокультурний підтекст, гумор та іронію співрозмовника	50% не розпізнали іронічний контекст фрази	<u>Буквалізм.</u> Учні дослівно перекладають фрази, незважаючи на когнітивний сенс, так це призводить до непорозумінь та дезорієнтації в мовному середовищі.
Застосування знань про реальний світ: володіння некодифікованою лексикою, ідіомами та молодіжним регістром	52% не змогли інтерпретувати сучасний оцінний маркер	<u>Обмеженість словникового запасу.</u> Учні керуються суто академічними нормами та мають стилістичний бар'єр, через що виникає нездатність інтерпретувати живі розмовні метафори

Врахування та аналіз невербальних компонентів: мови тіла, жестів, міміки під час спілкування	54% підтвердили повну відсутність цього аспекту на уроках	Ігнорування невербального каналу. Повна відсутність навичок «зчитування» емоційного стану носія мови через його міміку та жестикуляцію, що унеможлиблює повноцінне сприйняття автентичного дискурсу
--	---	---

Детальний аналіз даних дозволяє нам стверджувати, що за кожним із ключових дескрипторів Ради Європи в українських старшокласників фіксується вагомий рівень невідповідності. Найбільш критичний розрив спостерігається в блоці знань про реальний світ мовців інтерпретації невербальних сигналів. Показники дефіциту у 52% та 54% вказують на те, що шкільна система залишає учня відірваним від сучасної англійської мови. Тобто, учні більш «навчені» на розуміння штучно створених текстів у підручниках, аніж на автентичні джерела, де мова тіла та сленг є ключовими складовими.

Не менш тривожною є ситуація з критерієм розпізнавання прихованого значення та іронії. Європейські стандарти чітко вимагають від рівнів B1-B2 вміння виходити за межі буквального словникового перекладу. Проте дефіцит у 50% опитуваних підлітків свідчить, що половина з них буквально перекладають кожну думку. Через це учні допускаються прагматичних помилок, адже лише граматичних конструкцій недостатньо для розуміння намірів носіїв.

З огляду на продуктивну шкалу CEFR, яка вимагає поваги до соціокультурних норм та вміння давати адекватний зворотний зв'язок, результати нашого дослідження також фіксують методичну прогалину (46%

та 36% дефіциту). Замість вільного мовленнєвого етикету та стратегій ведення розмови, учні вживають застарілі репродуктивні конструкції.

Отже, зіставлення результатів анкетування з міжнародними вимогами CEFR показало, що прагматичні помилки учнів старшої школи є невідповідністю стандартам Ради Європи. Також виявлено, що традиційні засоби навчання не забезпечують формування соціолінгвістичної компетентності, і це обґрунтовує практичну необхідність для залучення інноваційного інструментарію. Оскільки під час опитування учні визначили соціальні мережі своїм головним інформаційним полем, то саме інтеграція автентичного контенту допоможе вчителю підняти соціокультурну компетентність підлітків до вимог європейського рівня.

2.4 Комплекс вправ для розвитку соціокультурної компетентності старшокласників засобами соціальних мереж

Результати діагностичного дослідження, представлені у підрозділі 2.3, засвідчили, що українські школярі дійсно мають прагматичний дефіцит та його чітку невідповідність дескрипторам соціолінгвістичної компетентності CEFR рівнів B1–B2. Водночас емпіричні дані підтвердили, що соціальні мережі є основним інформаційним середовищем сучасного підлітка: 78% респондентів назвали YouTube, TikTok та Instagram пріоритетними джерелами знань про англomовний світ. Це обґрунтовує доцільність інтеграції автентичного цифрового контенту в навчальний процес як інструменту цілеспрямованого формування соціокультурної компетентності. Детальний зміст та комплекс розроблених вправ наведено у Додатку А.

У роботі розроблено комплекс із п'яти тем, які сумарно містять 30 вправ, кожна з яких спрямована на усунення конкретного дефіциту, який був зафіксований під час діагностики учнів. В основу комплексу покладено такі методичні принципи:

1. Принцип автентичності: усі вправи базуються на реальному контенті з соціальних мереж (YouTube, TikTok, Threads, Instagram), що забезпечує занурення учня в живе англomовне середовище та унеможливорює роботу зі штучно створеними текстами.

2. Принцип відповідності віковим особливостям: добір платформ і типів контенту враховує психологічні характеристики старшокласників. Як зазначено у підрозділі 1.2, потреби в соціальному схваленні, прагнення до самовираження та схильність до кліпового сприйняття інформації є ключовими особливостями підліткового віку.

3. Принцип триетапності: кожна вправа побудована за моделлю «презентація-практика-продукція» (англ. *The PPP approach*), що забезпечує поступовий перехід від рецептивної до продуктивної діяльності відповідно до вимог CEFR.

4. Принцип цільової відповідності: усі вправи порівняні з конкретним дескриптором Ради Європи та усуває визначений емпіричний дефіцит, що забезпечує системність результатів навчання.

Розподіл вправ за виявленими дефіцитами представлено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6. Виявлені дефіцити старшокласників методом анкетування

	Назва вправи	Платформа	Дефіцит респондентів (%)	Дескриптор CEFR
1	«A Day in My Life»	YouTube	Невербальна комунікація (54%)	B1/B2 Рецептивний
2	«Lost in the Comments»	Threads	Іронія та підтекст (50%)	B2 Рецептивний + Продуктивний
3	«Work or Life?»	TikTok	Сленг і молодіжний регістр (52%)	B2 Рецептивний

4	«Fair Play or Foul Play?»	YouTube	Етикет і норми ввічливості (46%)	B1/B2 Продуктивний
5	«Mind the Gap»	YouTube	Small Talk або фатична комунікація (36%)	B1 Продуктивний

Таким чином, у межах другого розділу було розроблено комплекс із п'яти об'ємних тем, кожна вправа яких спрямована на усунення конкретного прагматичного дефіциту, емпірично зафіксованого у ході діагностичного дослідження, наприклад: невміння інтерпретувати невербальні сигнали, розпізнавати іронію та підтекст, орієнтуватися в молодіжному регістрі, дотримуватися норм ввічливості у ситуаціях незгоди та ініціювати фатичну комунікацію. В основу такого комплексу покладено принципи автентичності, триетапності, вікової відповідності та цільової відповідності дескрипторам CEFR рівнів B1-B2, які є затребуваними для 10-11 класів українських шкіл. Використання платформ YouTube, TikTok, Threads та Instagram як навчального середовища є методично обґрунтованим рішенням, оскільки саме ці ресурси є інформаційним простором сучасного підлітка.

Розроблений комплекс забезпечує поступовий перехід учня від рецептивної роботи з автентичним цифровим контентом до самостійного продуктивного мовлення в умовах, наближених до реальної міжкультурної комунікації, а це відповідає сучасним вимогам до навчання іноземних мов у старшій школі.

Для верифікації ефективності запропонованого комплексу вправ було застосовано методику ТТТ (Test-Teach-Test). Апробацію розробленого комплексу вправ було здійснено на базі позашкільної індивідуалізованої мовної підготовки. До дослідної вибірки було залучено 3 учні старших класів (10-11 класи), які здобувають додаткову іншомовну освіту на рівнях B1-B2. Формат апробації передбачав індивідуально-диференційований підхід і

охоплював чотири навчальні заняття: перше було присвячено первинному діагностуванню та опрацюванню першої вправи, друге і третє — послідовному виконанню решти вправ комплексу, четверте — повторному діагностуванню та рефлексії. Отримані емпіричні дані було узагальнено за допомогою кількісного та якісного аналізу результатів опитування.

На першому етапі (Pre-Test) кожному учаснику було запропоновано діагностичний тест із п'яти завдань ситуативного характеру, кожне з яких відповідало одному з виявлених прагматичних дефіцитів та перевіряло рівень сформованості відповідної складової соціокультурної компетентності. Завдання було складено у форматі вибору однієї правильної відповіді з трьох-чотирьох запропонованих варіантів. Результат первинного зрізу (Pre-Test) показав, що рівень сформованості соціокультурної компетентності учнів до початку навчального втручання є недостатнім за більшістю досліджуваних параметрів. Зокрема, лише один з трьох учасників (33%) правильно інтерпретував невербальні сигнали комунікації та коректно обрав стратегію ввічливої відмови, тоді як розпізнавання іронічного підтексту також продемонстрував лише один учасник (33%). Дещо вищі показники зафіксовано за параметрами молодіжного реєстру та Small Talk — по два учасники з трьох (67%), що пояснюється відносно вищою частотністю контакту учнів з відповідним контентом у повсякденному цифровому середовищі. Середній показник за Pre-Test склав 47%, що свідчить про недостатній рівень сформованості соціокультурної компетентності відповідно до вимог CEFR B1-B2. Розгорнуті питання для Pre-Test розміщено в Додатку В (В.1)

На другому етапі (Teach) учні опрацювали розроблений комплекс із п'яти вправ на платформі SocioLearn протягом трьох навчальних занять. Кожна вправа реалізовувалась у триетапному форматі PPP: на етапі Presentation учні занурювались в автентичний відеоконтент та активували фонові знання, на етапі Practice виконували аналітичні завдання з класифікації,

зіставлення та інтерпретації мовленнєвих стратегій, на етапі Production самостійно продукували висловлювання відповідно до соціокультурного контексту кожної теми.

Поряд із кількісними показниками, у процесі апробації було зафіксовано якісні зміни у комунікативній поведінці учнів, які свідчать про початок формування стійких соціокультурних умінь. Зокрема, після опрацювання теми «A Day in My Life» одна з учениць зазначила, що вперше звернула увагу на мову тіла співрозмовника під час перегляду англomовних відео, що свідчить про розвиток рецептивної чутливості до невербального каналу комунікації. Під кінець уроку, присвяченого темі «Lost in the Comments», вона органічно вжила іронію у розмові з учителем, адже прокоментувала домашнє завдання фразою «Oh great, homework again» з усмішкою, усвідомлено демонструючи засвоєний прийом. Після роботи з вправою «Work or Life?» наступна учениця, розповідаючи про плани на вихідні, використала опрацьовані TikTok-фрази у живому мовленні: описала кафе, яке планує відвідати, словами «It's giving cozy vibes», а це свідчить про перенесення некодифікованої лексики з рецептивного рівня на продуктивний. Нарешті, на початку четвертого заняття вона самостійно ініціювала Small Talk з учителем, ініціювавши розмову про погоду в своєму місті. Тобто, учениця усвідомлено застосувала стратегію, опрацьовану на попередньому уроці в межах вправи «Mind the Gap».

Повторне діагностування (Post-Test) дозволило зафіксувати позитивну динаміку у формуванні соціокультурної складової компетентності за всіма п'ятьма параметрами. Як засвідчили результати, усі троє учнів покращили свій загальний показник порівняно з вихідним рівнем. Зокрема, за параметром розпізнавання іронії та підтексту всі три учасники (100%) обрали правильну відповідь у Post-Test, тоді як у Pre-Test правильну відповідь дав лише один. Аналогічну позитивну динаміку зафіксовано за параметрами молодіжного регістру та Small Talk, де усі троє учасників (100%) продемонстрували

правильне розуміння відповідних ситуацій. За параметрами невербальної комунікації та ввічливої відмови двоє з трьох учасників (67%) обрали правильну відповідь, що також свідчить про приріст порівняно з вихідним показником 33%. Середній показник за Post-Test склав 87%, що відповідає достатньому рівню сформованості СКК згідно з критеріями оцінювання. Деталі опитування Post-Test розміщено в Додатку В (В.2)

Отримані емпіричні дані свідчать про те, що розроблений комплекс вправ є методично ефективним інструментом для усунення прагматичних дефіцитів старшокласників у галузі соціокультурної компетентності. Найбільший приріст зафіксовано за параметрами «іронія та підтекст», «молодіжний реєстр» та «Small Talk» (+67%, +33%, +33% відповідно), що підтверджує ефективність використання автентичного цифрового контенту для формування відповідних умінь. Дещо менший приріст за параметрами невербальної комунікації та ввічливої відмови (+34%) пояснюється складнішим характером цих умінь, які потребують більш тривалого і систематичного формування. Зведені результати експериментального дослідження відображено у Додатку В (В.3).

РОЗДІЛ III. СТВОРЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПОСІБНИКА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1. Структура та технічні особливості створення електронного посібника

Доступ до посібника за адресою:

<https://sites.google.com/view/sociolearnnst> (Додаток Г)

Результати діагностичного дослідження та порівняльного аналізу підручників підтвердили, що наявні засоби навчання у школах не забезпечують достатнього рівня формування соціокультурної компетентності старшокласників. Це зумовило необхідність розробки спеціалізованого методичного інструментарію, здатного інтегрувати автентичний цифровий контент у структурований навчальний процес.

Було обрано формат електронного посібника SocioLearn, який дозволяє студентам обрати тему, а кожна тема закриває конкретний дефіцит старшокласників.

Платформою обрано Google Sites, що є безкоштовним сервісом у межах облікового запису Google та не потребує додаткових оплат за користування. Сам посібник розміщений у відкритому доступі в мережі Інтернет, що дозволяє використовувати його як на уроці, так і в позакласній діяльності.

Посібник складається з трьох основних розділів, логічно пов'язаних між собою. Навігаційна структура посібника реалізована через фіксоване меню у верхній частині сторінки, яке забезпечує миттєвий перехід між основними розділами. Розділ «Комплекс вправ» містить випадний список із назвами всіх п'яти тем, що дозволяє вчителю або учню швидко перейти до потрібної вправи.

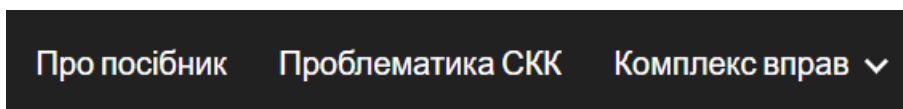

Рис 3.1. Навігаційна панель

Кольорове та типографічне оформлення посібника виконано у єдиній стилістиці: фіолетово-білова палітра з акцентами та читабельні шрифти забезпечують комфортне сприйняття контенту під час тривалої роботи. Адаптивний дизайн платформи дозволяє коректно відображати її як на екрані комп'ютера, так і на мобільному пристрої, що є важливим з огляду на специфіку цільової аудиторії, тобто, старшокласників, які звикли працювати зі смартфоном.

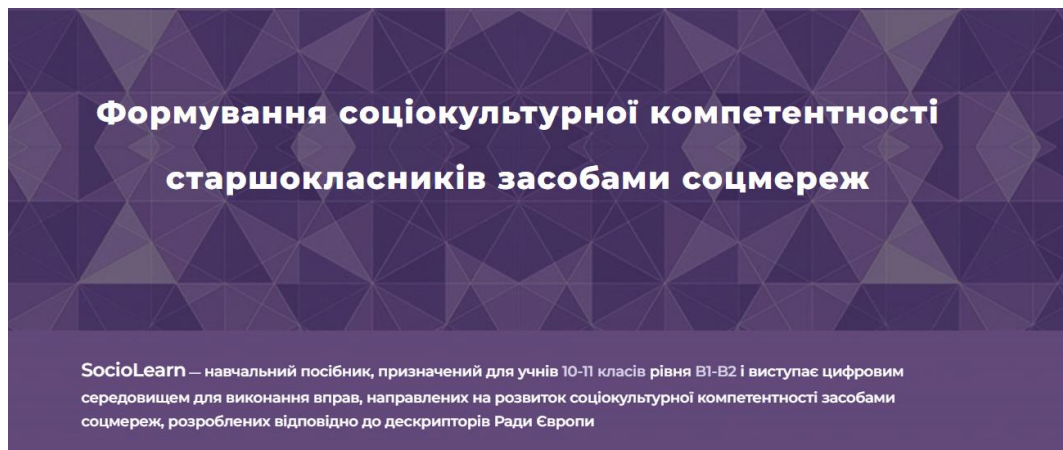

Рис 3.2. Дизайн платформи посібника

Перший розділ «Про посібник» містить загальну інформацію про платформу: її мету, призначення, структуру та методичні принципи, покладені в основу комплексу вправ. Тут також описано модель PPP (Presentation → Practice → Production) та подано перелік п'яти тем із зазначенням відповідних навичок для пропрацювання.

★ **Структура**

Платформа містить 5 тем, які сумарно містять 30 вправ, кожна з яких спрямована на усунення конкретного дефіциту, який був зафіксований під час діагностики учнів. Кожна тема реалізована у форматі вправ, структурованих за моделлю PPP (Presentation → Practice → Production) від знайомства з автентичним матеріалом до самостійного продуктивного мовлення

- **Phase 1. Presentation** Знайомство з темою та культурним контекстом. Учні активують фонові знання, відповідають на запитання до перегляду/читання та занурюються в автентичний контент із соціальних мереж
- **Phase 2. Practice** Аналіз та опрацювання матеріалу. Інтерактивні завдання: вибір тону коментаря, впорядкування подій, класифікація лексики за регістром, вибір стратегій ввічливості тощо.
- **Phase 3. Production** Самостійне мовлення. Учні пишуть власні скріпти, коментують, ведуть рольову гру або пишуть пости в Instagram, використовуючи мовленнєві патерни, опрацьовані на попередніх фазах.

<p>★ Теми</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 «A Day in My Life» 2 «Lost in the Comments» 3 «Work or Life?» 4 «Fair Play or Foul Play?» 5 «Mind the Gap» 	<p>★ Навички для пропрацювання</p> <ol style="list-style-type: none"> 1 Невербальна комунікація, міміка, жести, мова тіла у відеоконтенті 2 Іронія та підтекст у англійських соцмережах 3 Молодіжний регістр і сленг 4 Ввічлива незгода та етикет 5 Культура Small Talk у британській культурі
---	--

Рис 3.2. Перший розділ посібника

Другий розділ «Проблематика СКК» виконує теоретично-інформаційну функцію і знайомить користувача з поняттям соціокультурної компетентності, її структурою відповідно до вимог CEFR, психологічними особливостями старшокласників та результатами діагностичного дослідження, які представлені у вигляді кольорової інфографіки.

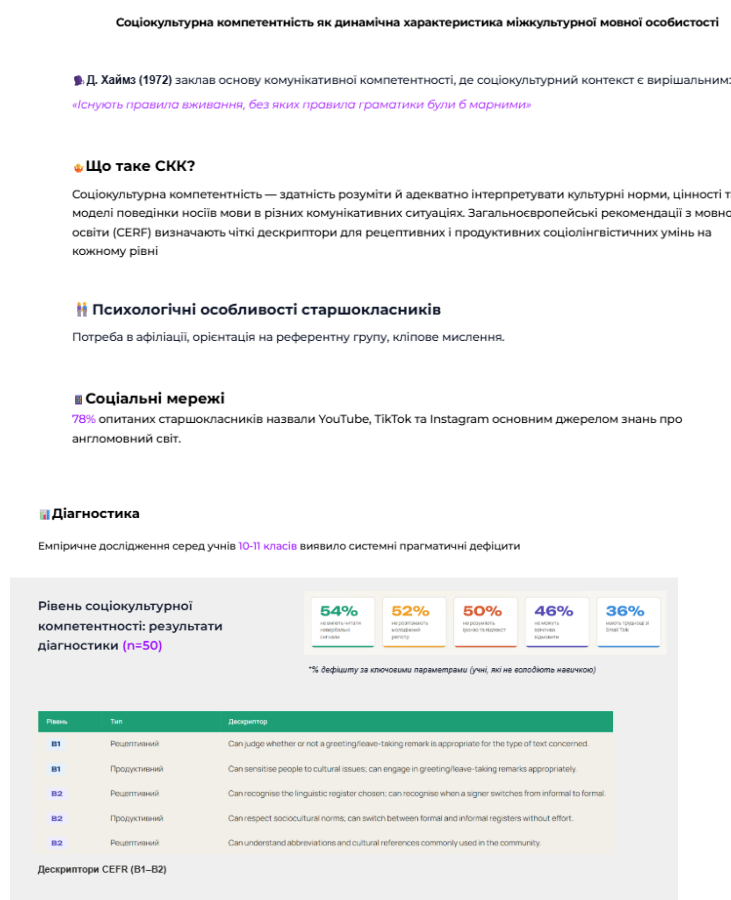

Рис 3.3. Другий розділ посібника

Третій і центральний розділ «Комплекс вправ» є безпосереднім навчальним середовищем, що містить п'ять тематичних блоків вправ. При натисканні на будь-яку з рожевих клавiш із темами 1-5, відкриваються безпосередньо вправи на відпрацювання навичок соціокультурної компетентності.

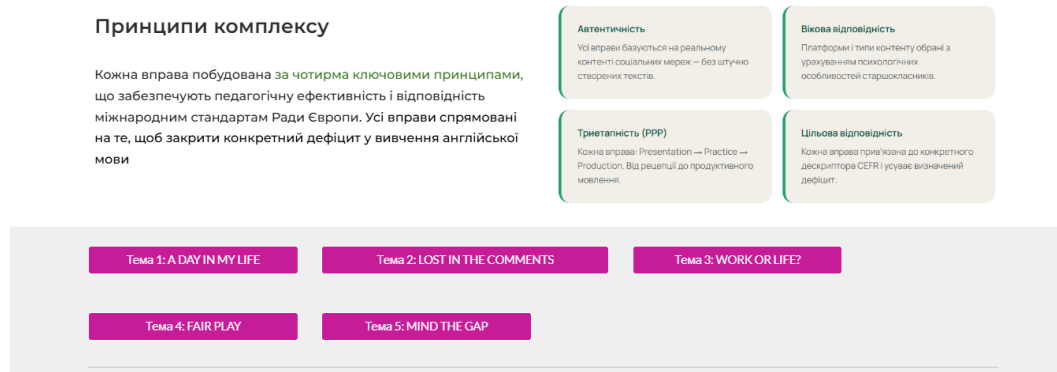

Рис 3.4. Третій розділ посібника

Кожен тематичний блок побудований за єдиною структурою. На початку сторінки розміщено автентичний відеоматеріал із відповідної соціальної мережі: YouTube, TikTok або Threads, який є основним навчальним стимулом для всього блоку. Поруч з відео подається методична картка вправи, що містить мету, платформу, рівень та тип вправи, а також конкретні дескриптори CEFR, на опанування яких спрямовано завдання.

A DAY IN MY LIFE

high school day in my life vlog "4 am"

4am high school day in my life

Meta: формування рецептивної соціокультурної компетентності, навчити учнів здатності розпізнавати та інтерпретувати невербальні маркери комунікації (міміку, жести, інтонацію, мову тіла) у автентичному англійськомовному відеоконтенті, а також зіставляти моделі повсякденної поведінки американських підлітків із власним культурним досвідом.

Вправа спрямована на опанування дескрипторів рівня B1/B2 CEFR: «Can recognise differences in register that the signer expresses manually and non-manually» та «Can take into account aspects of the immediate environment that are important for signed communication».

Платформа: YouTube

Рівень: B1-B2

Тип вправи: рецептивно-продуктивна (умовно-мовленнєва / мовленнєва)

Рис 3.5. Блок із практичними вправами

Далі розміщено три фази вправи у форматі акордеону, що розгортається при натисканні: Phase 1 (Presentation), Phase 2 (Practice) та Phase 3 (Production). Такий формат забезпечує поступове розкриття змісту і дозволяє учневі зосередитись на одному етапі роботи, не відволікаючись на наступний.

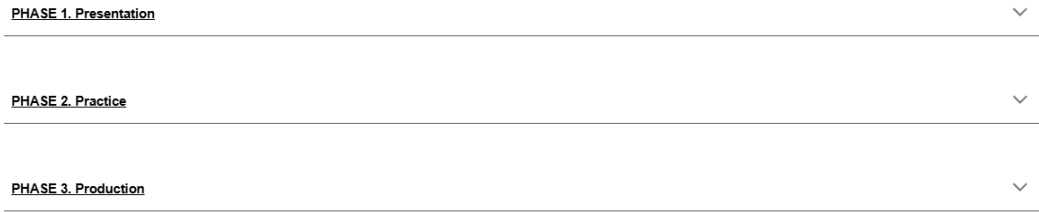

Рис 3.6. Структура вправ у посібнику

Кожна фаза містить вправи на підвищення рівня соціокультурної компетентності. Усі вони послідовно доводять учня від знайомства з автентичним матеріалом до самостійного мовлення.

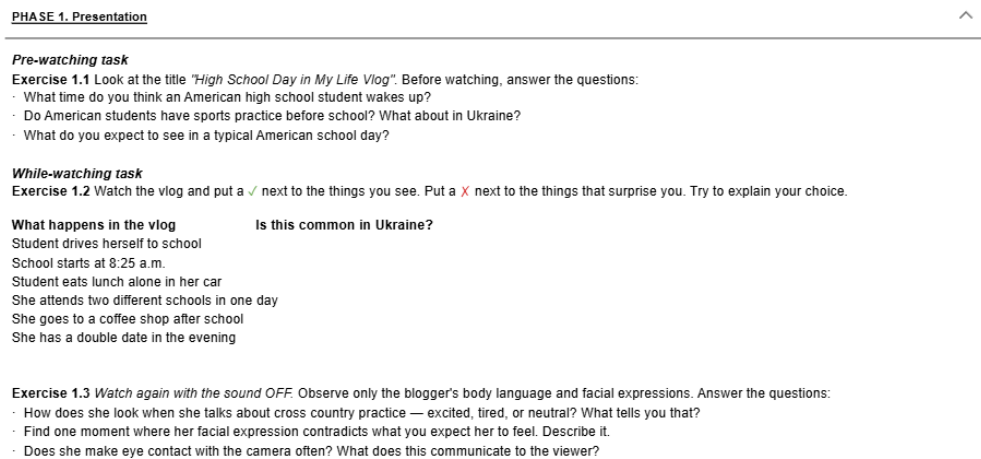

Рис 3.7. Приклад змісту вправи у посібнику

Технічна реалізація такого посібника підпорядкована єдиній меті: забезпечити зручне та зрозуміле середовище для роботи з автентичним цифровим контентом, де структура навігації відповідає логіці навчального процесу, а візуальне оформлення відповідає естетичним очікуванням сучасного старшокласника.

3.2 Рекомендації щодо використання електронного посібника в освітньому процесі

Електронний посібник SocioLearn розроблений як гнучкий методичний інструмент, що може бути інтегрований у навчальний процес у різних

форматах залежно від цілей уроку, наявного часу та технічного оснащення класу.

Найбільш органічним форматом роботи з посібником є його використання як основного навчального середовища під час уроків англійської мови, присвячених розвитку соціокультурної компетентності. У цьому випадку рекомендується дотримуватись триетапної структури кожного тематичного блоку. На етапі Presentation вчитель демонструє відеоматеріал усьому класу через проєктор або інтерактивну дошку та організовує колективне обговорення запитань до перегляду. Це забезпечує активацію фонових знань і формує спільний культурний контекст для подальшої роботи. На етапі Practice учні можуть працювати індивідуально або в парах, виконуючи аналітичні завдання безпосередньо на платформі або у зошиті. На етапі Production рекомендується організація групової або парної роботи, де учні продукують власні висловлювання на основі опрацьованого матеріалу.

Посібник може також використовуватись у форматі домашнього завдання або самостійної роботи. Оскільки платформа розміщена у відкритому доступі в мережі Інтернет, учні можуть опрацювати Phase 1 та Phase 2 самостійно вдома, а Phase 3, тобто продуктивний етап, виконати на наступному уроці в умовах класної взаємодії. Такий перевернутий формат навчання є особливо ефективним для старшокласників, оскільки відповідає їхній схильності до самостійного опрацювання цифрового контенту.

Важливою умовою ефективного використання посібника є правильний добір тематичних блоків відповідно до поточної навчальної теми. Наприклад, вправу «A Day in My Life» рекомендується включати до уроків, присвячених темам «Шкільне життя», «Повсякденний розпорядок» або «Культурні відмінності». «Lost in the Comments» органічно доповнює теми, пов'язані з міжкультурною комунікацією та цифровим спілкуванням. «Work or Life?» доцільно використовувати під час вивчення тем про професії та сучасний ринок праці. «Fair Play or Foul Play?» є методично доцільною у контексті теми

«Спорт». Вправа «Mind the Gap» підійде при роботі з темами повсякденного спілкування.

Окремої уваги заслуговує роль вчителя під час роботи з посібником. Педагог має виступає фасилітатором культурного діалогу, а отже, організовувати обговорення, спрямовати увагу учнів на ключові соціокультурні маркери, допомагати формулювати думки та забезпечувати зворотній зв'язок на продуктивному етапі.

Таким чином, електронний посібник SocioLearn є універсальним методичним інструментом, що органічно інтегрується у різні формати навчальної діяльності від класної роботи до самостійного домашнього опрацювання. Ця розробка має на меті забезпечити системний розвиток соціокультурної компетентності старшокласників у відповідності до міжнародних стандартів CEFR.

ВИСНОВКИ

Наша робота присвячена теоретичному обґрунтуванню та практичній розробці методичного інструментарію для формування соціокультурної компетентності учнів старших класів засобами автентичного контенту соціальних мереж. Проведене дослідження дозволило сформулювати такі висновки:

1. На основі аналізу вітчизняної та зарубіжної наукової літератури розкрито сутність і структуру поняття соціокультурної компетентності у сучасній методиці викладання іноземних мов. Встановлено, що соціокультурна компетентність є комплексним динамічним утворенням, яке охоплює знання національно-культурних особливостей англomовних країн, їхніх традицій, мовленнєвого етикету та соціолінгвістичних норм, а також здатність адекватно застосовувати ці знання в реальних комунікативних ситуаціях. Згідно з концепцією Ради Європи, ця компетентність розглядається як динамічна характеристика: від базових рівнів ввічливості на рівнях A1-A2 до здатності розпізнавати культурні ключі та діяти відповідно до них на рівнях B1-B2. У вітчизняній науковій школі СКК постає як синтез теоретичних знань та поведінкових умінь, що включає психологічну готовність особистості до міжкультурного діалогу.

2. Охарактеризовано психологічні особливості учнів старшого шкільного віку та визначено їхній вплив на процес формування соціокультурної компетентності. Виявлено, що ранній юнацький вік (15–17 років) є найбільш сприятливим для формування соціокультурних установок засобами іноземної мови, оскільки для нього характерні прагнення до афіліації та соціального самовизначення, потреба у самоствердженні та демонстрації власної ідентичності. Встановлено, що поширення «кліпового мислення» серед сучасних старшокласників, хоча й ускладнює глибинне осмислення складних культурних концептів,

водночас уможливллює швидке засвоєння автентичних соціокультурних образів з цифрового середовища та підвищує адаптивність учнів в умовах реальної міжкультурної комунікації. Ці особливості обґрунтовують доцільність інтеграції коротких автентичних відеоматеріалів із соціальних мереж у навчальний процес.

3. Проаналізовано сучасні методи, прийоми та засоби формування соціокультурної компетентності на уроках англійської мови. Встановлено, що її формування реалізується через системну взаємодію двох підсистем вправ: структурно-орієнтовної та лінгвокраїнознавчої. Принцип поступового ускладнення від рецептивних до продуктивних видів діяльності є методологічною основою обох підсистем. Серед сучасних методів найбільшою ефективністю відзначаються порівняльно-культурний, проєктний, комунікативний та метод повного занурення в автентичне мовне середовище. Використання автентичних аудіо- та відеоматеріалів є оптимальною стратегією для формування СКК у старшій школі, оскільки дозволяє моделювати реальне англомовне середовище для учнів.

4. Здійснено порівняльний аналіз чинних засобів навчання за критерієм соціокультурного складника: підручника «English 11» О. Карпюк та автентичного навчального комплексу «Focus 4» видавництва Pearson. Кількісно-якісний контент-аналіз показав суттєві відмінності в їхньому методичному підході. Підручник О. Карпюк орієнтований здебільшого на персоналізацію та обговорення етичних норм, однак містить лише 3 вправи у проаналізованому блоці та практично не забезпечує учнів динамічними мовленнєвими маркерами. Натомість «Focus 4» пропонує 8 вправ із залученням автентичних аудіо- та візуальних стимулів і послідовно розвиває стратегії мовлення, зокрема інструментарій для висловлення припущень та роботи з невербальними

компонентами комунікації. Виявлено, що традиційні українські підручники не забезпечують достатнього рівня прагматичної підготовки відповідно до дескрипторів CEFR.

5. Проведено діагностичне дослідження рівня сформованості соціокультурної компетентності старшокласників. Анонімне онлайн-опитування 50 учнів 10-11 класів загальноосвітніх шкіл України та його зіставлення з дескрипторами соціолінгвістичної компетентності CEFR дозволили емпірично підтвердити наявність прагматичного дефіциту у підлітків. Встановлено також, що 78% респондентів визначають соціальні мережі основним джерелом отримання соціокультурних знань, що підтверджує методичну доцільність інтеграції цього ресурсу в навчальний процес.

6. Розроблено комплекс із п'яти тематичних блоків (загалом 30 вправ), кожен з яких спрямований на усунення конкретного прагматичного дефіциту, виявленого в ході діагностики. Комплекс побудовано на основі чотирьох методичних принципів: автентичності, відповідності віковим особливостям старшокласників, триетапності відповідно до моделі PPP (Presentation – Practice – Production) та цільової відповідності дескрипторам CEFR рівнів B1–B2. Тематичні блоки послідовно формують у старшокласників навички розпізнавання невербальних маркерів, інтерпретації іронії та підтексту, орієнтування в молодіжному реєстрі, дотримання норм ввічливості та ведення фатичної комунікації.

7. Розроблено електронний посібник SocioLearn на платформі Google Sites. Посібник розміщено у відкритому доступі в мережі Інтернет, що забезпечує можливість його використання як на уроці, так і в позакласній діяльності. Адаптивний дизайн платформи забезпечує коректне відображення як на комп'ютері, так і на мобільному пристрої, що відповідає специфіці цільової аудиторії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Березенська Л. Як сформувати лексичну складову соціолінгвістичної компетенції: алгоритм для вчителя. *Іноземні мови в навчальних закладах*. 2008. № 1. С. 120–128
2. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. *Методика формування міжкультурної іншомовної комунікативної компетенції : навч.-метод. посіб. / за ред. С. Ю. Ніколаєвої*. Київ : Ленвіт, 2011. 344 с.
3. Близнюк О. І., Панова Л. С. *Ігри у навчанні іноземних мов : посіб. для вчителів*. Київ : Освіта, 1997. 64 с.
4. Варій М. Й. *Психологія особистості : навч. посіб.* Київ : Центр учбової літератури, 2008. 592 с.
5. Голуб І. Ю. Використання ситуацій міжкультурних непорозумінь для формування соціокультурної компетенції студентів на заняттях з іноземної мови. *Іноземні мови*. 2011. № 4. С. 18–21.
6. Дука М. В. Поняття «лінгвосоціокультурна компетентність» та аналіз методів її формування в педагогічній теорії і практиці. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 7 (51). С. 39–48.
7. Дука М. Властивості методичного потенціалу автентичних відеоматеріалів для формування англomовної компетентності в діалогічному мовленні. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журн.* Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2017. № 8 (72). С. 259–270.
8. Жукова О. А., Павлов В. О., Лукіячук А. М., Яковліва О. П. Психолого-педагогічний аналіз кліпового мислення як феномена сучасності. *Академічні візії*. 2023. Вип. 17. С. 1–7. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7719192>. Дата звернення: (21.02.2026)
9. Карпюк О. Д. *Англійська мова (11-й рік навчання) : підруч. для 11 класу закл. заг. серед. освіти. Рівень стандарту*. Тернопіль : Астон, 2019. 256 с.

10. Кіріченко В. Р. Навчання діалогічного мовлення на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2003. № 3. С. 3–10.
11. Кузьменко Ю. В. Вимоги до вправ для формування соціокультурної компетенції в учнів основної школи у процесі навчання англійського діалогічного мовлення. *Іноземні мови*. 2006. № 2. С. 6–16.
12. Кушнір І. М. Сутність і структура соціокультурної компетентності іноземних студентів у контексті міжкультурної комунікації. *Мова і культура : наук. журн. Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2009. С. 54–58.*
13. Марченко Ю. Г. Сутність і структура соціокультурної компетенції учнів загальноосвітньої школи (на прикладі англійської мови). *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2010. № 14. С. 99–103.
14. Мунтян А. О. Використання автентичних письмових та аудіо/відео матеріалів при навчанні іноземної мови. *Англістика та американістика : зб. наук. пр.* 2015. № 12. С. 88–94.
15. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. Київ : Ленвіт, 2002. 328 с.
16. Ніколаєва С. Ю. Цілі навчання іноземних мов в аспекті компетентнісного підходу. *Іноземні мови*. 2010. № 2. 267 с.
17. Петько Л. В. Формування соціально-комунікативної активності підлітків у процесі вивчення ними англійської мови. *Іноземні мови*. 2005. № 3. С. 22–23.
18. Склярєнко Н. К., Голованчук Л. П. Формування соціокультурної компетенції учнів за навчально-методичним комплексом серії English through Communication. *Іноземні мови*. 2003. № 1. С. 9–10.
19. Федоренко Ю. П. Формування у старшокласників комунікативної компетенції в процесі вивчення іноземної мови : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09. Луцьк, 2005. 20 с.
20. Фоменко Т. Визначення поняття «соціокультурна компетентність» у сучасній парадигмі вищої освіти. *Засоби навчальної та науково-дослідної*

роботи : зб. наук. пр. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2014. Вип. 42. С. 149–156.

21. Чернуха Н. М., Мурзіна А. В. Умови формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів-філологів. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2009. № 9 (172). С. 165–173.

22. Чорна Л. Рольова ідентичність старшокласників : посіб. Київ : Міленіум, 2014. 128 с.

23. Шупта О. В. Особливості формування іншомовної соціокультурної компетентності у процесі фахової підготовки. *Педагогічні науки*. 2012. № 6. С. 150–152.

24. Ярмолюк А. В. Формування соціокультурної компетенції старшокласників на уроках української мови. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2011. № 5. С. 134–136.

25. Ярмолюк А. В. Соціокультурний аспект формування комунікативної компетентності учнів 5–7 класів на уроках української мови. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2013. № 40. С. 276–279.

26. Adam S. L., Stan R. S., Moangă A. S. Authentic Language Teaching Materials. Advantages and Challenges. *Bulletin UASVM Horticulture*. 2011. Vol. 68 (2). P. 353–356.

27. Byram M., Zarate G. The Sociocultural and Intercultural Dimension of Language Learning and Teaching. Strasbourg : Council of Europe Press, 1997. 120 p.

28. Council of Europe. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment – Companion volume. Strasbourg : Council of Europe Publishing, 2020. 278 p.

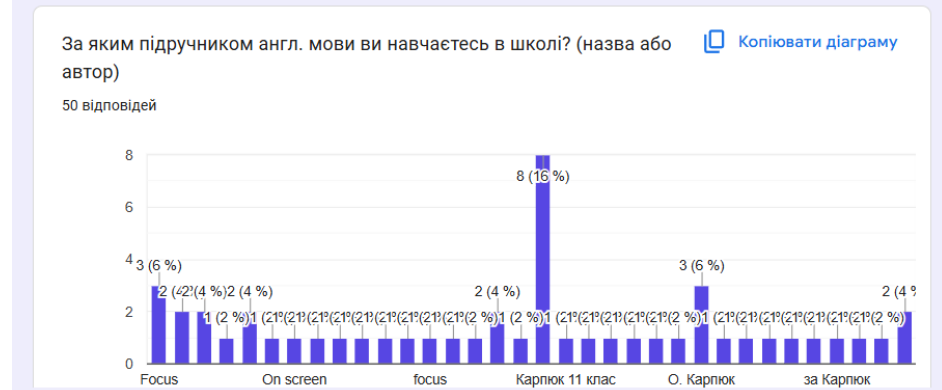
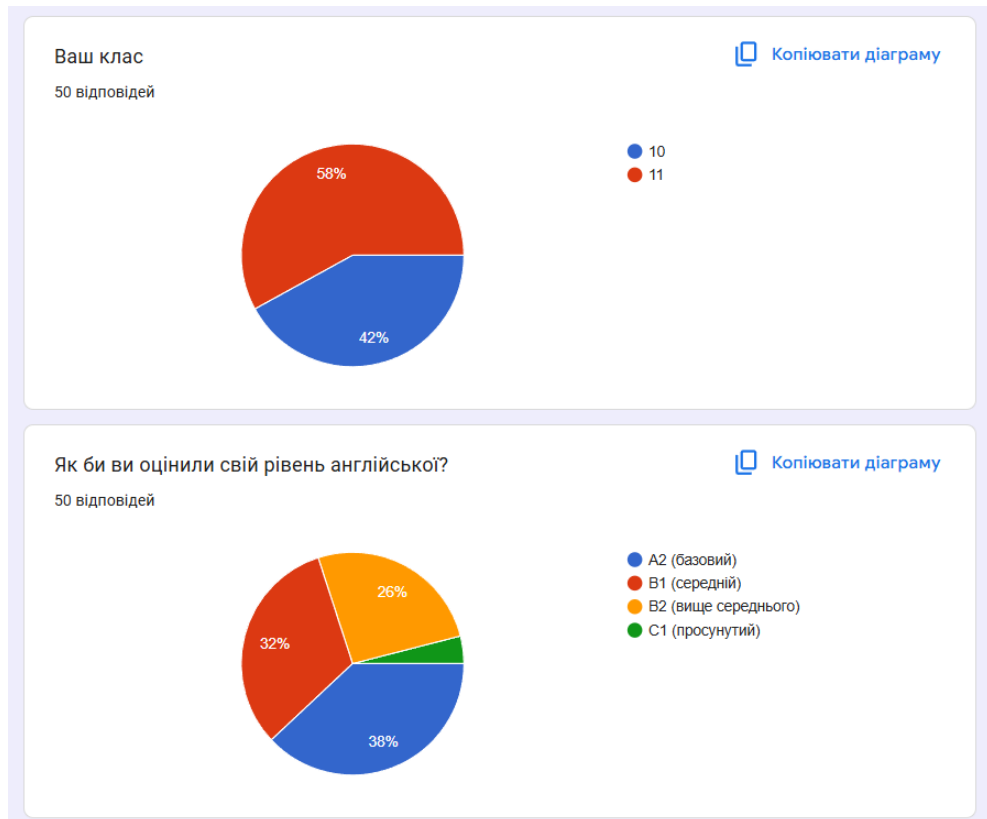
29. Crowl T. K., Kaminsky S., Podol D. M. Educational Psychology: Windows of Teaching. London : Brown & Benchmark, 1997. 399 p.

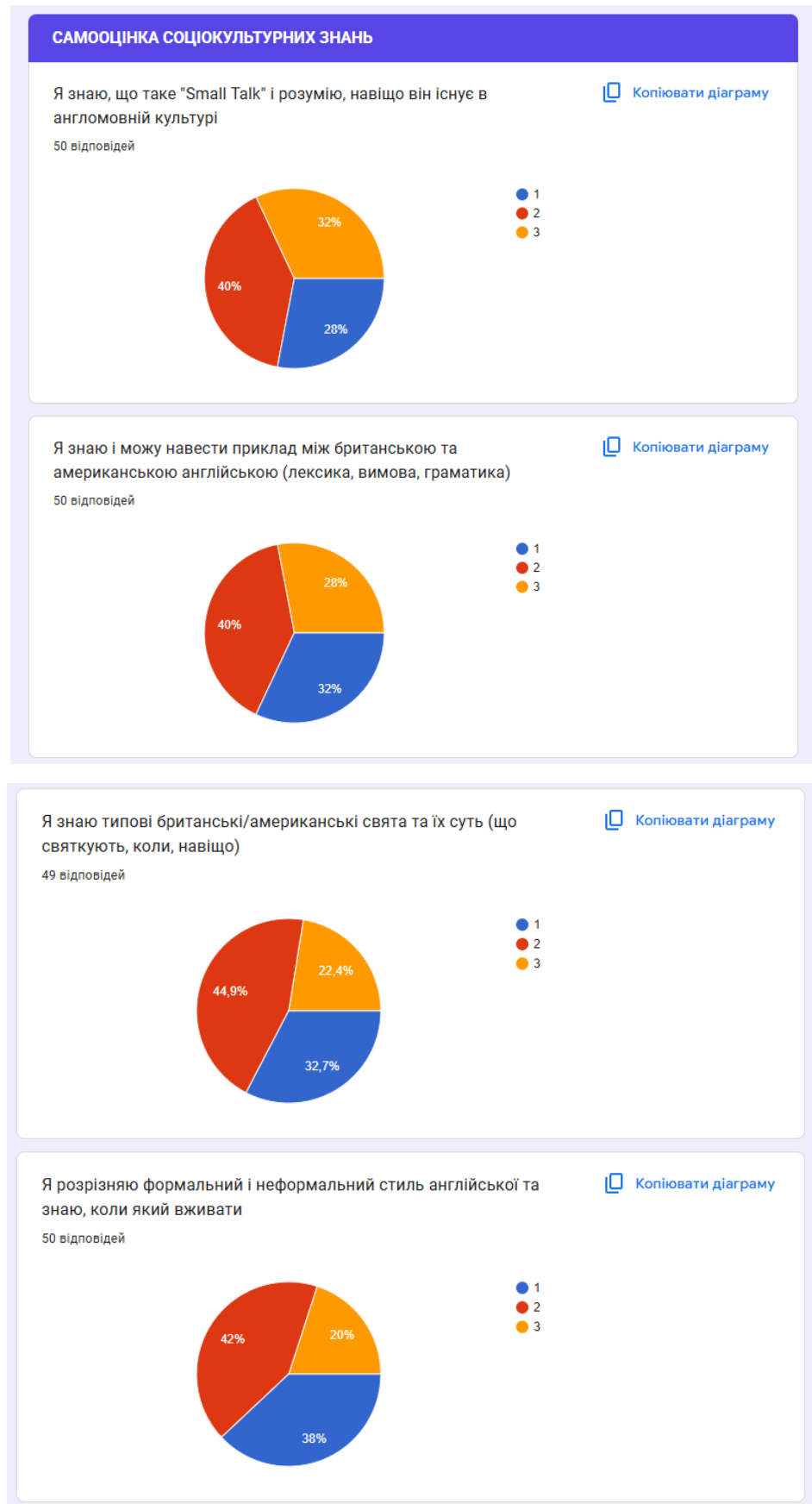
30. Erikson E. H. Identity: Youth and Crisis. New York : W. W. Norton & Company, 1968. 336 p.

31. Hymes D. H. On Communicative Competence. Philadelphia : University of Pennsylvania Press, 1971. [In: Pride J. B., Holmes J. (eds.). *Sociolinguistics. Selected Readings*. London : Penguin, 1972. P. 269–293].
32. Kay S., Jones V., Brayshaw D., Trapnell B. Focus 4. Student's Book. Pearson, 2020. 174 p.
33. Lado R. Teaching English Across Cultures. New York, 1998. P. 1–10.
34. Savignon S. J. Communicative Competence: Theory and Classroom Practice. Reading, Massachusetts : Addison-Wesley Publishing Company, 1983.
35. Van Compernelle R. A., Williams L. Teaching, learning, and developing L2 French sociolinguistic competence: a sociocultural perspective. *Applied Linguistics*. 2012. Vol. 33 (2). P. 184–205.

Додаток А

<https://forms.gle/bnfMTcuAkddgnfet8>

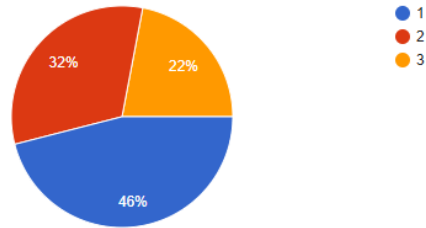

Я розумію британський/американський гумор або сарказм у YouTube відео/фільмах

[Копіювати діаграму](#)

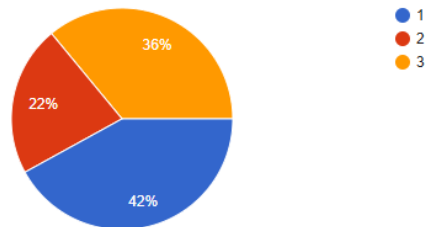
50 відповідей

Я розумію значення популярних ідіом у контексті (наприкл.: "it's not my cup of tea")

[Копіювати діаграму](#)

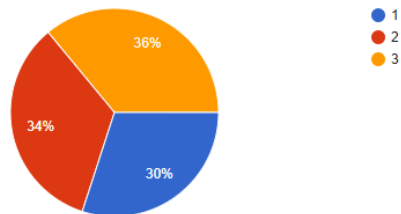
50 відповідей

Якщо в кав'ярні мого міста до мене заговорить іноземець, я зможу підтримати з ним коротку розмову

[Копіювати діаграму](#)

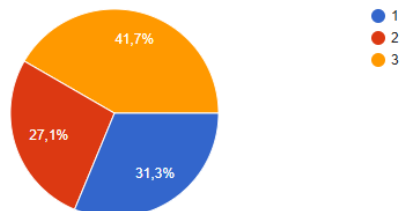
50 відповідей

Я дивлюсь/читаю англомовні блоги і дізнаюсь звідти щось цікаве про життя в іноземних країнах

[Копіювати діаграму](#)

48 відповідей

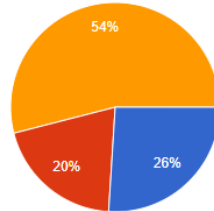

Мовні ситуації

Вам потрібно ввічливо відмовити англomовному другу, який запросив вас на вечірку, щоб не образити його. Яку фразу ви оберете?

 Копіювати діаграму

50 відповідей

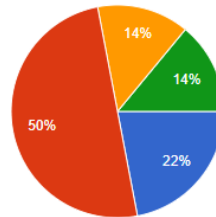

- No, thank you.
- I can't come, I am busy.
- I'd love to, but I have other plans. Thanks anyway!

Ваш знайомий каже, що покинув стабільну роботу в банку з хорошою зарплатою, щоб стати професійним гравцем на укулеле. Він ділиться цим із британським колегою. Британець каже: "Oh... opening a music business? *That's a very brave choice.*" Що це означає?

 Копіювати діаграму

50 відповідей

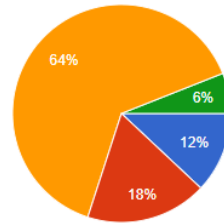

- Він захоплюється талантом колеги і вірить, що той відкриє успішний бізнес
- Він тонко натякає, що це безглузде рішення
- Він заздрить сміливості колеги, бо сам завжди мріяв грати на гітарі
- Не розумію, що він має на увазі

Якщо незнайомиць у Великій Британії заговорить з вами на зупинці про погоду, як ви зреагуєте?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

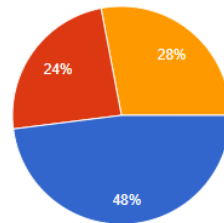

- Злякаюсь і відійду від нього, це здається мені підозрілим
- Проігнорую або відповім односкладно
- Підтримую розмову кількома нейтральними фразами
- Почну розповідати про свої проблеми у навчанні

Уявіть, що ви обговорюєте з однолітками з-за кордону тему сучасної моди. Ваш співрозмовник каже: «Your outfit is dynamic!». Що він має на увазі?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

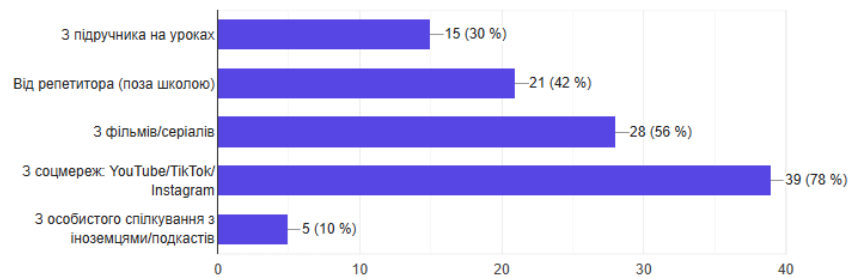
- Мій образ виглядає стильно та сучасно
- Мій одяг зручний для занять спортом чи активного руху
- Важко відповісти, я не знаю цього виразу

ДЖЕРЕЛА ЗНАТЬ

Звідки ви отримуєте знання про культуру і життя в англomовних країнах?

[Копіювати діаграму](#)

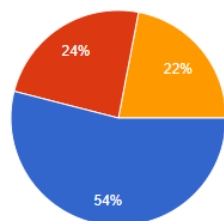
50 відповідей

Оцініть вправи у вашому шкільному підручнику з англійської мови. Яких завдань там найбільше?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

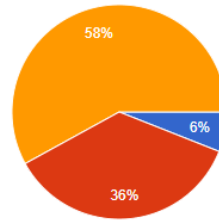

- Вправ на граматику (розкрити дужки, вставити слово)
- Текстів про історію, географію та культуру Великої Британії/Америци
- Завдань на живе спілкування, дискусії, дебати

Як часто ви дивитесь англійське відео YouTube/випуски BBC/фільми або серіали на уроках?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

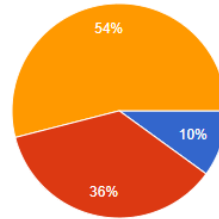

- Вчитель регулярно дає дивитися і працювати над відео
- Іноді вчитель вмикає відео у класі або задає це на домашнє завдання
- У школі я працюю лише з підручником/робочим зошитом, ми не дивимось відео

Чи вчать вас на уроках англійської мови невербальним особливостям спілкування носіїв (міміка, жести, допустима дистанція між співрозмовниками)?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

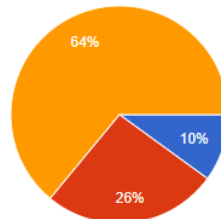

- Так, ми часто звертаємо на це увагу при перегляді відео
- Іноді вчитель згадує про це, але в підручнику таких завдань немає
- Ні, ми не працюємо над невербальними особливостями

Чи відчуваєте ви, що уроки англійської в школі достатньо готують вас до спілкування з іноземцями в реальному житті?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

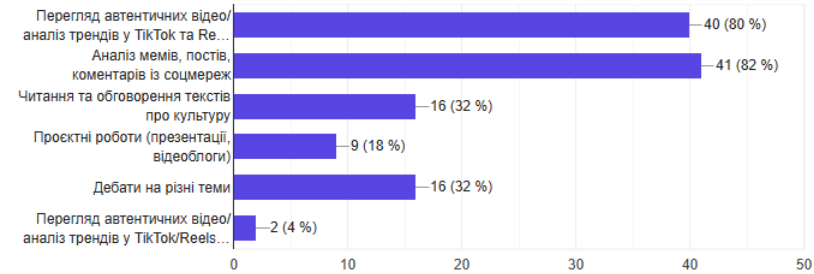
- Так, я справді почуваюсь готовим/готою до спілкування з носіями
- Частково, чогось не вистачає для впевненості
- Ні, лише уроки в школі мені замало

Ваша думка ❤️

Який формат вивчення про реальне життя, менталітет та «приховані сенси» англомовних країн на уроці вам найбільше подобається?

[Копіювати діаграму](#)

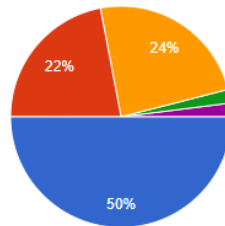
50 відповідей

За яких умов на уроці ви почуваетесь максимально комфортно, щоб практикувати соціокультурну мову (жартувати, іронізувати, вживати сленг)?

[Копіювати діаграму](#)

50 відповідей

- Мені важлива реакція вчителя та колективу. Вчитель підтримує, не св...
- Мені треба ігрові/анонімні завдання, де немає відчуття, що «всі дивлятьс...
- Мені важко формувати думки англійською самостійно, простіше з...
- Мені важко формувати думки англійською самостійно, простіше о...
- Всі варіанти вище перераховані підходять

За бажанням поділіться, чого вам дійсно НЕ ВИСТАЧАЄ в школі на уроках англійської. (Наприклад: «Почуваюся нецікавою при спілкуванні за кордоном, адже не вмію жартувати й не розумію гумору. Хочу, щоб нас вчили неформальної лексики з реального життя, а не з підручника»)

17 відповідей

не вистачає компетентності вчителя і можливо розділу класу на рівні, бо коли в тебе високий рівень, а інший має А1, то вчитель зазвичай звертає увагу на більш слабого учня

Нових підручників

Англійською

Хотілося б більше тем та завдань, які орієнтовані більше на повсякдення, щоб потім підтримати розмову, не боятися зробити замовлення за кордоном чи ще щось. Але водночас, щоб і було більше інформації не тільки про життя іноземців (свята, побут тощо), а й з сучасної сфери (різні сленги, меми, що нового у них тепер є тощо).

Щоб вчили живої лексики, більше говорити на англійській мові, а не виконувати тфльки граматику

Більше практики спілкування на уроках

Щоб нас вчили неформальної лексики з реального життя

Мені не вистачає живої мови. Не тієї, якою розмовляють у підручниках 2009 року, а тієї, яку я чую у ютубі, серіалах і тд.

розмовних уроків де ми практикуємо англійську у розмовах на загальні теми

Не вистачає практики

Мало спікінгу та імітації неформальних діалогів

Мені не вистачає на уроках англійської більше «живої» мови та реальних ситуацій спілкування. Хотілося б більше сучасних виразів, жартів, сленгу та практики звичайних діалогів.

я змінила понад 5 навчальних закладів, навіть вчилася в науковому ліцеї іноземних мов, проте не могла підтримати розмову англійською мовою закордоном. моя англійська покращилася в момент відмови від навчання англійської в школі, мене нарешті не вчили вчителі вимовляння THE, різними шляхами, тому що кожен вчитель має свою думку. я почала багато читати справжньою сучасною англійською мовою, подорожувати країнами, де постійно практикувалася розмовляти в нестандартних для себе ситуаціях, дивитися відео на ютубі/фільми/серіали. шкільна система не є гарною системою для навчання дітей nowadays, хоч і текст про велику британію на цілий листок A4, який потрібно було завчити на пам'ять є хорошою практикою для пам'яті, але ж ніяк для навички розмовляти з носіями. (це можна побачити за дітьми, які вчать англійську в школі без репетиторів та позашкільних занять). i could discuss this extensively, but the focus should be on implementing actions, a new education system, and a new system specifically for teachers

На уроках англійської у школі мені не вистачало живого спілкування зі вчителем, мені було страшно заговорити англійською і зробити помилку; було складно сформулювати думку українською, а вже потім перекласти англійською, це займає багато часу і ставить мене у положення, коли я намагаюся пришвидшити себе, але мозок перестає взагалі думати; хочеться щоб більше уваги на уроках приділяли speaking English і вчителі у комфортній атмосфері пробували розговорити учнів які соромляться говорити; Було дуже неприємно коли один учень завжди відповідає і перебиває інших. Я не встигала подумати коли однокласник вже викрикував правильну відповідь, вчитель ніяк не хотів цьому завадити і просто закривав на це очі.

Хочу вивчати неформальну лексику, щоб говорити з іноземцями більш продвинуто

Хотілося б більше неформальної англійської, сленгу та виразів, які використовують носії мови, бо в підручниках це майже не зустрічається.

Додаток Б

Тема 1. «A Day in My Life»

Мета: формування рецептивної соціокультурної компетентності, навчити учнів здатності розпізнавати та інтерпретувати невербальні маркери комунікації (міміку, жести, інтонацію, мову тіла) у автентичному англомовному відеоконтенті, а також зіставляти моделі повсякденної поведінки американських підлітків із власним культурним досвідом. Вправа спрямована на опанування дескрипторів рівня B1/B2 CEFR: «*Can recognise differences in register that the signer expresses manually and non-manually*» та «*Can take into account aspects of the immediate environment that are important for signed communication*».

Платформа: YouTube

Рівень: B1–B2

Тип вправи: рецептивно-продуктивна (умовно-мовленнєва / мовленнєва)

PHASE 1. Presentation

Pre-watching task

Exercise 1.1 Look at the title "*High School Day in My Life Vlog*". Before watching, answer the questions:

- What time do you think an American high school student wakes up?
- Do American students have sports practice before school? What about in Ukraine?
- What do you expect to see in a typical American school day?

While-watching task

Exercise 1.2 Watch the vlog and put a ✓ next to the things you see. Put a ✗ next to the things that surprise you. Try to explain your choice.

What happens in the vlog	Is this common in Ukraine?

Student drives herself to school	
School starts at 8:25 a.m.	
Student eats lunch alone in her car	
She attends two different schools in one day	
She goes to a coffee shop after school	
She has a double date in the evening	

Exercise 1.3 Watch again with the sound *OFF*. Observe only the blogger's body language and facial expressions. Answer the questions:

- How does she look when she talks about cross country practice — excited, tired, or neutral? What tells you that?
- Find one moment where her facial expression contradicts what you expect her to feel. Describe it.
- Does she make eye contact with the camera often? What does this communicate to the viewer?

PHASE 2. Practice

Exercise 2.1 Match the American school terms from the vlog with their explanations

Expression	Meaning
cross country	a) a class that gives students university credit while still in high school
AP class (AP Lit)	b) a school where students study advanced subjects, often connected to a university
gov school	c) a long-distance running sport done as a school team
scrimmage	d) a practice game that doesn't count in official standings
period	e) one lesson/class in the school schedule

Exercise 2.2 The blogger says these things during her vlog. For each one, explain *why*. What cultural norm or habit is behind it?

- *"I need to be in the building by 8:25 or else I'm considered late."* What does this tell us about punctuality rules in American schools?
- *"I ate lunch alone in my car."* Is this strange for you? What does it suggest about American student independence?
- *"I'm going to a coffee shop to study! I feel more productive there."* How American teenagers spend their free time?

PHASE 3. Production

Exercise 3.1 Your day, their eyes. Imagine you are making a YouTube vlog for American viewers about *your* typical school day in Ukraine. Write a short script (80–100 words) for the first 2 minutes of your vlog. Include:

- A greeting to your audience
- What time you start your day
- One thing about your school day that might surprise an American student
- One question for your viewers at the end

Exercise 3.2 Comment like a local. Imagine your partner just posted their vlog script from Exercise 3.1. Write 2–3 comments as an American viewer who is curious about Ukrainian school life.

Use these comment starters if you need help:

- *"Wait, you actually...?!"*
- *"This is so different from my school..."*
- *"Can you make a video about...?"*

Exercise 3.3 Body language challenge. Record a 30-second video introducing your school day without using any words. Use only facial expressions,

gestures, and actions. Your classmates watch and guess: what is happening? How do you feel about it?

Очікуваний результат: учень розвиває здатність сприймати автентичний англомовний відеоконтент на двох рівнях одночасно: вербальному та невербальному. Він вчиться «зчитувати» емоційний стан носія мови через міміку, жести та інтонацію, зіставляти моделі поведінки американських підлітків із власним культурним досвідом та продукувати свої висловлювання з урахуванням невербального каналу комунікації. Це безпосередньо усуває дефіцит, виявлений у 54% респондентів дослідження, яких на уроках ніколи не навчали аналізу невербальних компонентів спілкування.

Тема 2. «Lost in the Comments»

Мета: формування здатності розпізнавати прихований прагматичний підтекст, іронію та емоційне забарвлення висловлювань у реальному англомовному інтернет-дискурсі. Вправа спрямована на опанування дескрипторів рівня B2 CEFR: «*Can recognise the linguistic register chosen by the signer on the basis of the signs used*» та «*Can recognise when a signer switches from an informal to a formal register or vice versa*», а також продуктивного дескриптора: «*Can respect sociocultural norms in producing texts (e.g. appropriate register, forms of politeness, status, taboos)*».

Платформа: Threads (Meta)

Рівень: B1–B2

Тип вправи: рецептивно-продуктивна (умовно-мовленнєва / мовленнєва)

PHASE 1. Presentation

Before you read

Exercise 1.1 Answer these questions before reading the post

1. If a mother sends her child to daycare, does that mean she is working?
2. Is it okay to relax at home during the day? Or should people always be "doing something"?
3. In Ukraine, what do people usually think about stay-at-home moms?

PHASE 2. Practice**Exercise 2.1** Read the explanation and answer the questions below.

***Cultural note:** SAHM stands for Stay-At-Home Mom is a common term in American internet culture for a mother who does not work outside the home. In the USA, there is a strong cultural expectation that adults should always be productive.*

***Not one iota** is an English idiom meaning "not even a tiny bit"*

- Why does @swoony.chic's comment feel like a criticism, not just a definition?
- Would this comment be considered rude in Ukraine, or just honest?
- Do you think the USA has a stronger "productivity culture" than Ukraine?

Give one example from the post to support your answer.

Sentence starters: *"The comment feels like a criticism because... / In Ukraine, people would probably... / One example from the post is..."*

Exercise 2.2 Look at these three comments from the thread. For each one, decide: is the tone **friendly** / **neutral** / **sarcastic** / **judgmental**? Write one word and explain your choice in one sentence

Comment	Tone
"The only woman I envy is my SAHM neighbor..."	

"That's not a SAHM. That's an unemployed mom."	
"Not one iota. I actually like my husband and kids."	

PHASE 3. Production

Exercise 3.1 You're in the comments. Choose ONE of these tasks:

Option A. Write 2-3 comments reacting to @sammyyxxo's original post. Use a friendly and curious tone. Ask her a question about American mom culture.

Option B. Write a short reply (40–50 words) to @swoony.chic defending @sammyyxxo. Use a polite but firm tone.

Sentence starters:

«I understand your point, but...»

«With respect, I think...»

«It's worth considering that...»

Очікуваний результат: учень усвідомлює, що в англomовному інтернет-просторі одне й те саме висловлювання може мати різні значення. Він опановує стратегію «читання між рядків» у цифровому дискурсі та вчиться продукувати власні репліки з урахуванням регістру, тону та культурного контексту співрозмовника, що безпосередньо усуває прагматичний дефіцит, виявлений у 50% респондентів дослідження.

Тема 3. «Work or Life?»

Мета: формування здатності розпізнавати та інтерпретувати сучасний молодіжний регістр, некодифіковану лексику та сленгові одиниці в автентичному англomовному відеоконтенті. Також розуміти культурний контекст явища «creator есоному» в британському та ширшому західному суспільстві. Вправа спрямована на опанування дескрипторів рівня B2 CEFR: *«Can recognise whether the register of a text is appropriate for the target audience»* та *«Can understand the abbreviations commonly used in the deaf community»*, а

також продуктивного дескриптора: «*Can produce lexicalised signs of different registers*».

Платформа: TikTok

Рівень: B2

Тип вправи: рецептивно-продуктивна (умовно-мовленнєва / мовленнєва)

PHASE 1. Presentation

Pre-watching task

Exercise 1.1 Answer these questions before reading the script:

- What do you think a "social media manager" does every day?
- Is content creation a real job in your opinion? Why / why not?
- What does a typical working day look like for a young professional in

Ukraine?

While watching task

Exercise 1.2 Watch the TikTok and put the events in the correct order (1–7):

- She unpacked a bag full of products at home
- She went to a welded bracelet appointment at *Astrid & Miyu*
- She quickly got ready and headed to the office
- She watched an episode of *The Summer I Turned Pretty*
- She stopped by a new space on Oxford Street
- She attended the Grown Alchemist event with a friend
- She wrapped up shooting at five

PHASE 2. Practice

Exercise 2.1 Read the explanation and answer the questions below.

Cultural note: In British and wider Western culture, the **creator economy** refers to people who earn money by producing online content such as videos, posts,

stories. Many young professionals in London combine a full-time office job with content creation, brand partnerships, and PR events. Receiving **PR packages** (free products from brands) and attending **brand events** is a normal part of this lifestyle.

Matcha is a Japanese green tea drink that became extremely popular in British and American café culture as a trendier, healthier alternative to coffee.

- The creator mentions attending a brand event and receiving free products.

Is this work or leisure in your opinion?

- Why do you think the line between work and personal life is blurred for content creators?
- Would this type of career be realistic for a young person in Ukraine? What would be different?

Sentence starters: *"I guess this is work/leisure because... / In Ukraine, this would be different because..."*

Exercise 2.2 Register detective. The creator uses a very specific style of language typical for TikTok and young British professionals. Look at these phrases from the video and complete the table:

Phrase from the video	Its meaning	Formal equivalent	Register: formal / neutral / informal / slang
to wrap up			
seamless			
to keep me going			
a charm			
cozy			

PHASE 3. Production

Exercise 3.1 Your workday. Imagine you are a content creator based in your city in Ukraine. Tell about your ideal workday using the Present Simple. Include:

- What your job or content is about
- Two places you visit and why
- One brand or product you genuinely like
- Add a short emotional ending

TikTok creator phrases:

«So today was actually insane...»

«Not me doing... at 8 am»

«This place is giving...»

«Highly recommend, no notes»

«It's giving cozy vibes»

Exercise 3.2 Comment section. Your partner just posted their TikTok script. React like a real English-speaking viewer and post 2–3 comments using the latest TikTok reactions:

Comment starters:

«This is so real, I..»

«The way I would never... »

«POV: me watching this at 2 am»

«Bestie said... »

Очікуваний результат: учень розвиває здатність розпізнавати, класифікувати та активно вживати некодифіковану лексику і сленгові одиниці сучасного англomовного молодіжного дискурсу. Він усвідомлює, що вибір реєстру є свідомою комунікативною стратегією та опановує інструментарій для розуміння і продукування автентичних висловлювань у цифровому

середовищі. Це усуває стилістичний бар'єр, виявлений у 52% респондентів дослідження, які орієнтуються виключно на академічні норми мови.

Тема 4. «Fair Play»

Мета: формування здатності дотримуватись соціокультурних норм ввічливості під час висловлення незгоди, аргументації власної позиції та ведення дискусії в англomовному середовищі. Вправа спрямована на опанування дескрипторів рівня B1/B2 CEFR: «*Can respect sociocultural norms in producing texts (e.g. appropriate register, forms of politeness, status, taboos)*», «*Can adapt their register to the audience concerned*» та «*Can switch between formal and informal registers without effort*».

Платформа: YouTube

Рівень: B1–B2

Тип вправи: рецептивно-продуктивна (умовно-мовленнєва / мовленнєва)

PHASE 1. Presentation

Pre-watching task

Exercise 1.1 Before watching, test your knowledge! Circle your answer **True or False** based on what *you* think. You will check your answers later

1. The UK invented the sport of football. **True / False**
2. Cricket is more popular in India than in the UK. **True / False**
3. England, Scotland and Wales compete as one team at the Olympics. **True / False**
4. The UK is known for always winning the sports it invented. **True / False**
5. British schools give students the chance to try many different sports. **True / False**

While-watching task

Exercise 1.2 Watch the video and circle the sports you hear mentioned. There are **10** in the list below but not all of them are in the video. Can you find the ones that are NOT mentioned?

basketball • badminton • cricket • curling • darts • football • gymnastics • golf • hockey • netball • rugby • skiing • snooker • swimming • tennis • water polo

PHASE 2. Practice

Exercise 2.1 The video introduces two key British cultural concepts. Read the definitions and complete the tasks below

Cultural note: Fair play is one of the most important values in British culture. It means competing honestly, respecting your opponent, and accepting the result gracefully.

The underdog refers to a competitor who is not expected to win. Today it is used in sport, business, and politics.

Find one example of *fair play* and one example of *underdog spirit* in the video.

1. Is there a similar concept to "fair play" in Ukrainian culture or sport?
2. Can you think of a famous Ukrainian underdog story in sport or elsewhere?

Exercise 2.2 Read these statements. For each one, decide: **Agree / Disagree / It depends**. But it is not enough to just say your opinion. You must use a polite disagreement strategy from the box below.

Statement	Your position	Your response using the box
<i>«Sport is more important to British identity than to Ukrainian identity»</i>		
<i>«Fair play is a universal value, not a specifically British one»</i>		
<i>«Cheering for the underdog says something important about a culture's values»</i>		

Politeness strategies box. How to disagree in English:

Strategy	Example phrases
Acknowledge before disagreeing	<i>«That's a valid point, but...» / «I see where you're coming from, however...»</i>
Soften with a question	<i>«Do you not think that...?» / «Wouldn't you say that...?»</i>
Use hedging language	<i>«I'm not entirely sure that...» / «It could be argued that...»</i>
Offer an alternative view	<i>«Another way to look at it is...» / «It depends on whether...»</i>

PHASE 3. Production

Exercise 3.2 Ukraine's sporting identity. Imagine you are making a short YouTube video called *"Sport in Ukraine - what you need to know"* for a British audience.

Prepare a story (60–80 words) that covers:

1. One sport that is deeply connected to Ukrainian culture or identity.
2. Why this sport matters to Ukrainians.
3. One famous Ukrainian sporting moment or athlete a British viewer might not know about.

Use this structure:

"In Ukraine, [sport] plays an important role in our culture because... / You might be surprised to know that... / One moment that every Ukrainian remembers is..."

Exercise 3.3 *The big debate.* Your class is divided into two groups. You have 5 minutes to prepare, then debate the following statement:

«British sporting culture is built on fair play. Ukrainian sporting culture is built on fighting spirit. Both are equally valuable.»

Очікуваний результат: учень опановує конкретні мовленнєві стратегії ввічливої незгоди та аргументації і усвідомлює, що вибір між ними є соціокультурно зумовленим. Він розуміє, що все залежить від статусу співрозмовника, формальності ситуації та комунікативної мети. Учень також переходить від репродуктивного вживання готових фраз до їх гнучкого та свідомого застосування в умовах непередбаченої дискусії. Це безпосередньо усуває прагматичний дефіцит, виявлений у 46% респондентів, які у ситуації незгоди або мовчали, або вживали конструкції, що сприймаються носіями мови як грубість.

Тема 5. «Mind the Gap»

Мета: формування здатності ініціювати, підтримувати та завершувати фатичну комунікацію (Small Talk) у типових соціальних ситуаціях англomовного середовища. Також варто розуміти культурно зумовлені норми взаємодії з незнайомцями у британському контексті. Вправа спрямована на

опанування дескрипторів рівня B1 CEFR: «*Can, as appropriate, engage in greeting/leave-taking remark, according to the type of text and the public concerned*» та «*Can sensitise people to cultural issues*», а також продуктивного дескриптора B2: «*Can gauge whether the public concerned is familiar with deafness and can explain things explicitly if necessary*».

Платформа: YouTube

Рівень: B1–B2

Тип вправи: рецептивно-продуктивна (умовно-мовленнєва / мовленнєва)

PHASE 1. Presentation

Pre-watching task

Exercise 1.1 Answer these questions before watching:

- If a stranger sits next to you on public transport, do you talk to them? Would a British person?
- What topics do you think are «safe» to discuss with a stranger in the UK?
- What would feel too personal or rude to ask someone you've just met?

Exercise 1.2 Before watching, classify these topics into two columns. Then compare with a partner

Topic	in the UK? ✓/✗	in Ukraine? ✓/✗
The weather		
Your salary		
Football results		
Someone's age		
Your weekend plans		
Politics		
A person's weight		
Local news		

PHASE 2. Practice

Exercise 2.1 Watch the video «*Biggest Mistakes Tourists Make in London*» and take notes on the advice Jess gives. Complete the table:

Mistake tourists make	What Jess recommends instead

Exercise 2.2 Read the cultural notes and answer the questions below.

Cultural note 1: In the UK, **Small Talk** is not a waste of time. It is a social ritual. British people use it to signal friendliness, fill awkward silences, and establish rapport before moving to the «real» conversation. The most classic topic is the weather not because British people are obsessed with rain, but because it is a guaranteed neutral topic that carries no risk of offence.

Cultural note 2: **The Tube** (London Underground) has its own strict unwritten social rules: stand on the right side of the escalator, let passengers off before boarding, do not make eye contact, and do not talk to strangers unless absolutely necessary. This is the one place in London where Small Talk is considered socially inappropriate.

- Why do you think the Tube is the one place in London where Small Talk is NOT expected?
- Does Ukraine have any public spaces where talking to strangers would feel inappropriate?
- What does the British obsession with weather as a conversation topic tell us about their communication values?

Sentence starters: «*I think the Tube is different because... / In Ukraine, a similar space might be... / Talking about the weather signals that...*»

Exercise 2.3 Choose the best answer from the options provided
 1) Which of the following is considered a safe and polite topic for a casual conversation with a new neighbor?

- a) Their political views and who they voted for.
 - b) Recommendation for good local restaurants
 - c) The cost of their house or monthly rent
 - d) Their personal religious beliefs
- 2) *If a coworker mentions a deeply personal financial problem during a lunch break, the best response is to*
- a) Ask them exactly how much money they owe or make
 - b) Give them unsolicited advice on how to manage their budget
 - c) Express empathy briefly, then gently guide the conversation back to a neutral topic
 - d) Tell everyone else in the office about their situation.
- 3) *You are at a networking event and notice the person you are talking to keeps looking at their watch or phone. What should you do?*
- a) Speak faster so you can finish everything you wanted to say
 - b) Ask them why they are being rude and ignoring you
 - c) Politely wrap up the conversation and let them go
 - d) Pretend not to notice and start talking about a more complex topic.
- 4) *When someone shares a positive update, like a recent promotion or an upcoming vacation, a good conversationalist should:*
- a) Immediately change the subject to talk about their own achievements
 - b) Show genuine enthusiasm and ask a follow-up question about it
 - c) Warn them about all the negative things or risks related to their news
 - d) Stay silent and wait for them to finish talking.

PHASE 3. Production

Exercise 3.1 Role-play the scenario in pairs using the cards below. Before you begin, read your card carefully and do not show it to your partner.

Student A: Tourist

You are a tourist who has just arrived in London for the first time. You are staying at a hotel near the center and have planned a busy day. In a coffee shop near the hotel, you meet a local resident named Jess. You feel a bit lost and decide to ask for advice.

Your tasks:

- Start a conversation with Jess, but remember that British people do not start with a direct request. Begin with some Small Talk first.
- Share your itinerary for the day: the London Eye in the morning, then Notting Hill, and Shoreditch in the evening. Ask if this is a good plan.
- Mention that you bought a paper tube ticket and ask if it was a good idea.
- Ask which side of the escalator you should stand on and what to do when the train approaches.
- Ask for one insider tip about London that most tourists do not know.

Small Talk starters: "Lovely day, isn't it?" / "I couldn't help noticing..." / "Sorry to bother you, but..."

Student B: Local (Jess)

You are a Londoner who loves helping tourists discover the city the right way. You are friendly but honest, and you are not afraid to point out when a tourist is making a mistake.

Your tasks:

- Respond to the tourist's Small Talk naturally and maintain the conversation before moving on to giving advice.
- Explain why visiting Notting Hill and Shoreditch on the same day is not the best idea, then suggest a better alternative.
- Explain why a paper ticket is a mistake and what they should use instead.
- Explain the etiquette on the escalator and what to do on the platform.
- Share one unexpected fact about London that most tourists do not know.

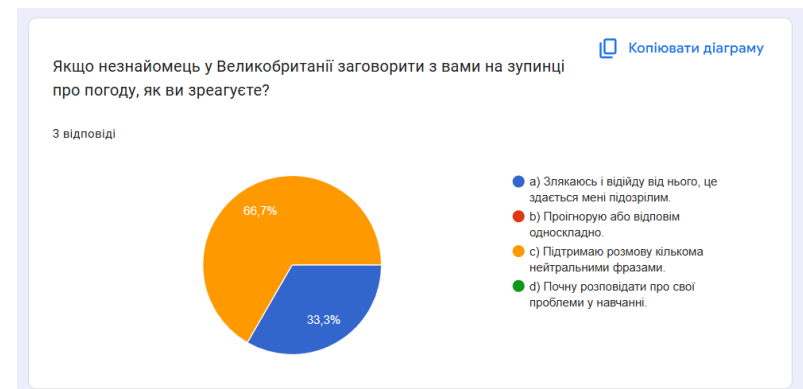
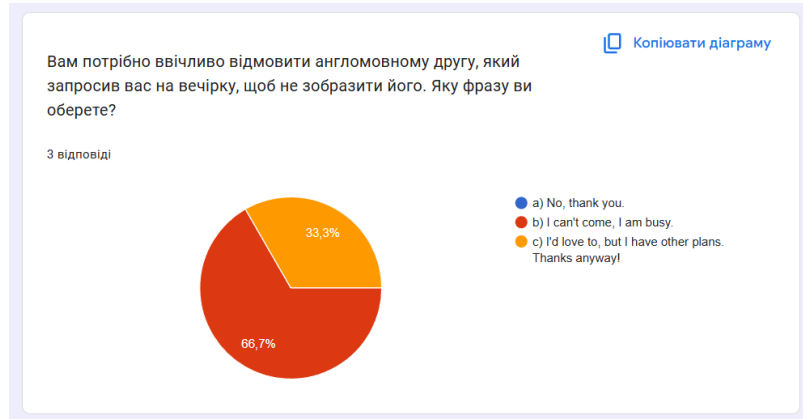
Useful phrases for polite corrections: "Actually, you might want to..." / "Between you and me..." / "A lot of tourists don't realise that..." / "If I were you, I'd..."

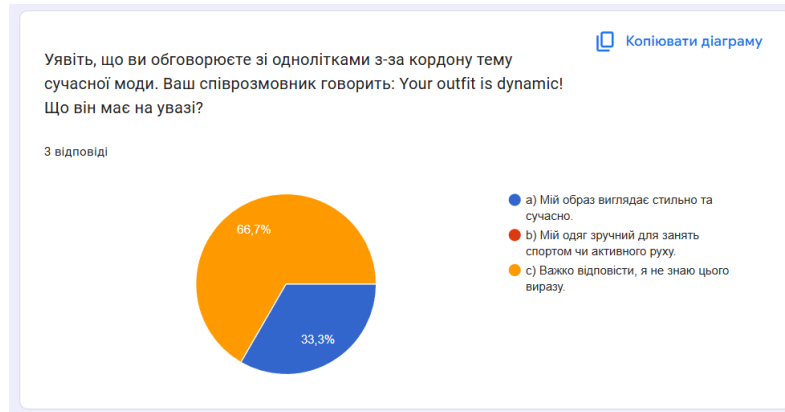
Очікуваний результат: учень опановує стратегії ініціювання, підтримання та завершення Small Talk у типових британських ситуаціях, усвідомлює культурно зумовлені правила фатичної комунікації та вчиться розрізняти контексти, де Small Talk є нормою чи порушенням соціального етикету. Він переходить від пасивного знання про існування цього явища до його активного і доречного вживання в умовах спонтанної рольової взаємодії. Це усуває фатичну дисфункцію, виявлену у 36% респондентів, які у ситуації Small Talk обирали стратегії повної ізоляції або комунікативної недоречності через відсутність живих мовленнєвих кліше.

Додаток В

В.1.

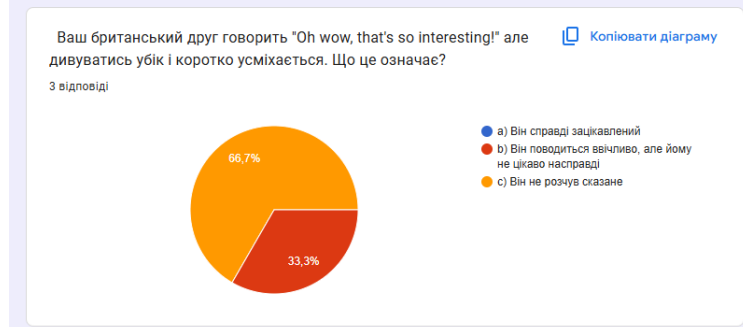
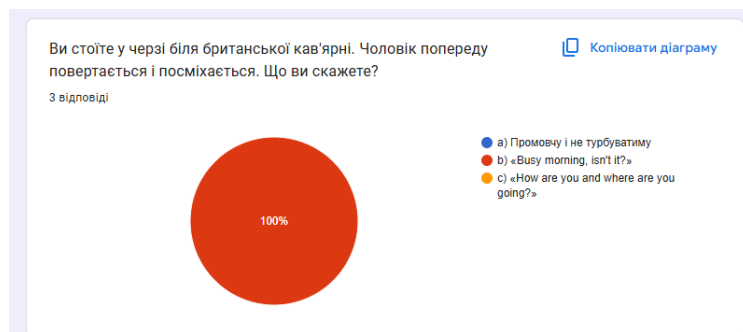
<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSfGnrvtQsqmB5FBGRgWBabWXKfNqs9WyfV9cibbBIA6WWKStA/viewform>

B.2.

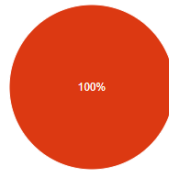
<https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSewgpB4Red2XJp9D2xNwtSHJSn-DW6xqzYX40mDSL2N7FNBRg/viewform?usp=publish-editor>

Колега надсилає повідомлення у понеділок вранці: «Oh great, another meeting that could have been an email». Який тон цього повідомлення?

[Копіювати діаграму](#)

3 відповіді

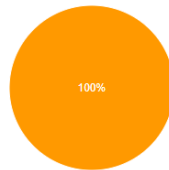

- a) Excited and productive
- b) Sarcastic and tired
- c) Neutral and informative

Вам потрібно купити пляшку води у британському магазині. Що ви скажете?

[Копіювати діаграму](#)

3 відповіді

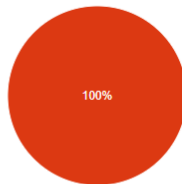

- a) Give me a bottle of water, please.
- b) I want a bottle of water, please.
- c) Can I have a bottle of water, please?

Британець пише вам: «This café is lowkey giving main character vibes». Що це означає?

[Копіювати діаграму](#)

3 відповіді

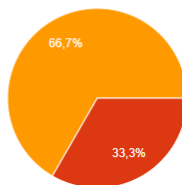

- a) The café is too loud and crowded
- b) The café has a cool, aesthetic atmosphere
- c) The café reminds them of a movie scene they dislike

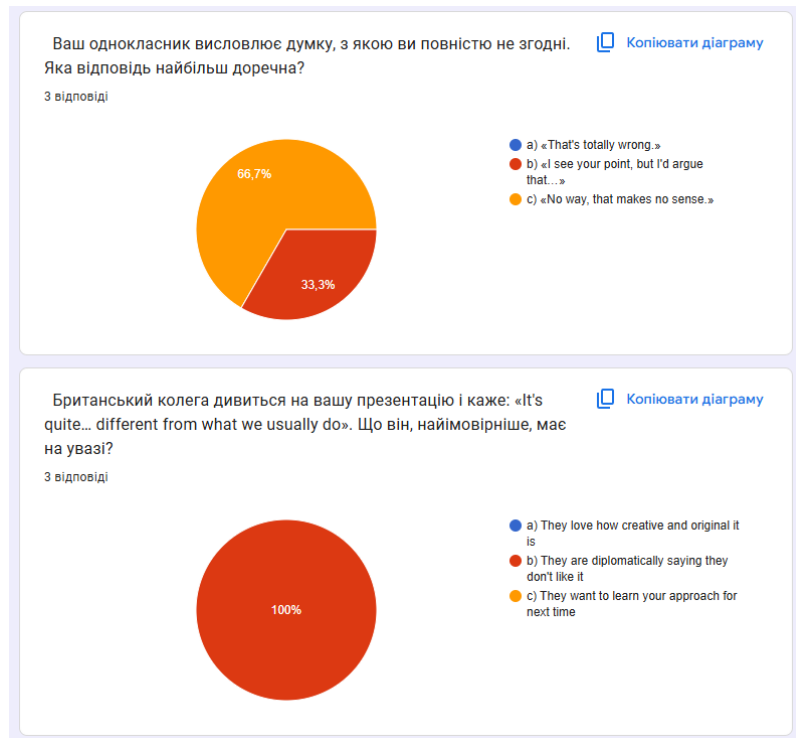
Викладач просить вас залишитись після заняття, але у вас є важлива зустріч. Що ви скажете?

[Копіювати діаграму](#)

3 відповіді

- a) No, I can't, I'm busy
- b) I'd love to help, but I'm afraid I have a prior commitment. Could we reschedule?
- c) I don't want to stay, sorry.

В.3.

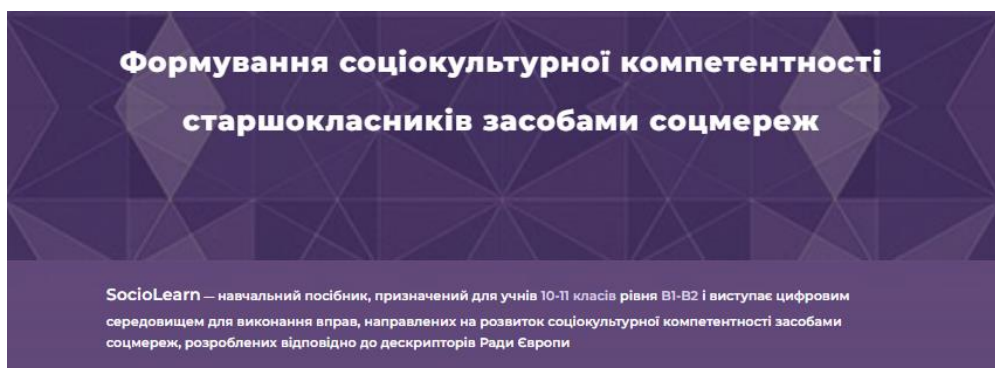

Діаграма В.3. Динаміка формування СКК за результатами апробації методики ТТТ (n=3)

Додаток Г

Доступ до посібника за адресою:

<https://sites.google.com/view/sociolearnst>

★ Структура

Платформа містить 5 тем, які сумарно містять 30 вправ, кожна з яких спрямована на усунення конкретного дефіциту, який був зафіксований під час діагностики учнів. Кожна тема реалізована у форматі вправ, структурованих за моделлю PPP (Presentation → Practice → Production) від знайомства з автентичним матеріалом до самостійного продуктивного мовлення.

● **Phase 1. Presentation** Знайомство з темою та культурним контекстом. Учні активують фонові знання, відповідають на запитання до перегляду/читання та занурюються в автентичний контент із соціальних мереж.

● **Phase 2. Practice** Аналіз та опрацювання матеріалу. Інтерактивні завдання: вибір тону коментаря, впорядкування подій, класифікація лексики за регістром, вибір стратегій ввічливості тощо.

● **Phase 3. Production** Самостійне мовлення. Учні пишуть власні скрипти, коментують, ведуть рольову гру або пишуть пости в Instagram, використовуючи мовленнєві патерни, опрацьовані на попередніх фазах.

★ Теми

- 1 «A Day in My Life»
- 2 «Lost in the Comments»
- 3 «Work or Life?»
- 4 «Fair Play or Foul Play?»
- 5 «Mind the Gap»

★ Навички для пропрацювання

- 1 Невербальна комунікація, міміка, жести, мова тіла у відеоконтенті
- 2 Іронія та підтекст у англомовних соцмережах
- 3 Молодіжний регістр і сленг
- 4 Ввічлива незгода та етикет
- 5 Культура Small Talk у британській культурі

Електронний посібник

Формування соціокультурної компетентності старшокласників засобами соцмереж